UNIONIN YLEISEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (kuudes jaosto)

17 päivänä joulukuuta 2009 *

Asiassa T-58/01,

Solvay SA, kotipaikka Bryssel (Belgia), edustajinaan asianajajat L. Simont, P.-A. Foriers, G. Block, F. Louis ja A. Vallery,

kantajana,

vastaan

Euroopan komissio, asiamiehinään P. Oliver ja J. Currall, avustajanaan asianajaja N. Coutrelis,

vastaajana,

jossa kantaja vaatii ensisijaisesti [EY] 81 artiklan mukaisesta menettelystä (asia COMP/33.133–B: kalsinoitu sooda – Solvay, CFK) 13.12.2000 tehdyn komission päätöksen

* Oikeudenkäyntikieli: ranska.

2003/5/EY (EYVL 2003, L 10, s. 1) kumoamista ja toissijaisesti sille määrätyn sakon kumoamista tai alentamista,

UNIONIN YLEINEN TUOMIOISTUIN (kuudes jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja A. W. H. Meij sekä tuomarit V. Vadapalas (esittelevä tuomari) ja A. Dittrich,

kirjaaja: hallintovirkamies K. Pocheć,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 26. ja 27.6.2008 pidetyssä istunnossa esitetyn,

on antanut seuraavan

tuomion

Asian tausta

1 Kantaja Solvay SA on Belgian oikeuden mukaan perustettu yhtiö, joka toimii farmasian ja kemian alalla sekä muovi- ja jalostusalalla. Se tuottaa muun muassa kalsinoitua soodaa.

2 Kalsinoitua soodaa saadaan joko luonnosta troonan muodossa (luonnonsooda) tai sitä valmistetaan kemiallisesti (synteettinen sooda). Luonnonsoodaa saadaan jauhamalla, puhdistamalla ja kalsinoimalla troonaa. Synteettistä soodaa saadaan keittosuolan ja kalkkikiven reaktiosta ammoniakkisoodamenetelmällä, jonka Solvayn veljekset kehittivät vuonna 1863.

3 Tämän riita-asian kohteena olevien tosiseikkojen tapahtuma-aikaan kantaja toimi kalsinoidun soodan alalla yhdeksään Euroopan maahan eli Alankomaihin, Belgiaan, Espanjaan, Italiaan, Itävaltaan, Portugaliin, Ranskaan, Saksaan ja Sveitsiin sijoittautuneiden myyntiyksiköiden välityksellä. Sillä oli myös tuotantolaitoksia Belgiassa, Espanjassa, Italiassa, Itävallassa, Portugalissa, Ranskassa ja Saksassa. Vuonna 1988 sillä oli muun muassa 52,5 prosentin osuus Saksan markkinoista.

4 Kantajan lisäksi yhteisössä toimivia tuottajia olivat vuosina 1987–1989 Imperial Chemical Industries (jäljempänä ICI), Rhône-Poulenc, AKZO, Matthes & Weber sekä Chemische Fabrik Kalk (jäljempänä CFK), joka oli BASF-konserniin kuuluvan Kali & Salz -yhtiön tytäryhtiö. Yhtiöiden vuotuinen tuotantokapasiteetti oli seuraava: Rhône-Poulenc 580 000 tonnia, AKZO 435 000 tonnia, Matthes & Weber 320 000 tonnia ja CFK noin 320 000 tonnia.

5 Huhtikuussa 1989 Euroopan yhteisöjen komissio teki 6.2.1962 annetun neuvoston asetuksen N:o 17 ([EY 81] ja [EY 82] artiklan ensimmäinen täytäntöönpanoasetus) (EYVL 1962, 13, s. 204), sellaisena kuin sitä sovellettiin tosiseikkojen tapahtuma-aikaan, 14 artiklan 3 kohdan mukaisesti tarkastuksia yhteisössä toimivien kalsinoidun soodan tuottajien luona. Komissio takavarikoi kyseisten yhtiöiden toimitiloista erinäisiä asiakirjoja.

6 Komissio aloitti 19.2.1990 omasta aloitteestaan menettelyn kantajaa, ICI:tä ja CFK:ta kohtaan asetuksen N:o 17 3 artiklan 1 kohdan nojalla.

7 Komissio osoitti kantajalle, ICI:lle ja CFK:lle 13.3.1990 väitetiedoksiannon. Kukin yhtiö sai vain väitetiedoksiannon sen osan tai ne osat, jotka koskivat rikkomisia sen osalta, ja niiden liitteenä oli sitä vastaan puhuva selvitysaineisto.

8 Komissio laati kaikkien väitetiedoksiannossa tarkoitettujen rikkomisten osalta vain yhden asiakirjavihon.

9 Nyt käsiteltävänä olevan asian osalta komissio katsoi Solvayn ja CFK:n sopimus -nimisessä väitetiedoksiannon III osastossa, että kantaja oli osallistunut CFK:n kanssa EY 81 artiklan vastaiseen sopimukseen ja/tai yhdenmukaistettuun menettelytapaan.

10 Kantaja esitti 28.5.1990 kirjalliset huomautuksensa vastauksena komission väitteisiin.

11 Komissio teki 19.12.1990 päätöksen 91/298/ETY [EY 81] artiklan mukaisesta menettelystä (IV/33.133–B: kalsinoitu sooda – Solvay, CFK) (EYVL 1991, L 152, s. 16). Tässä päätöksessä, joka annettiin tiedoksi 1.3.1991 päivätyllä kirjeellä, komissio totesi, että ”[kantaja] ja CFK [olivat] rikkoneet [EY 81] artiklaa osallistumalla noin vuodesta 1987 tähän päivään saakka markkinoiden jakamista koskevaan sopimukseen, jonka perusteella [kantaja] takasi CFK:lle Saksassa kalsinoidun soodan vuotuisen vähimmäismyyntimäärän, joka laskettiin CFK:n vuonna 1986 saavuttaman myyntimäärän perusteella, ja hyvitti CFK:lle mahdollisen vajauksen ostamalta siltä vähimmäismäärästä puuttuvat määrät”. Kantajalle määrättiin 3 miljoonan ecun sakko ja CFK:lle miljoonan ecun sakko.

12 Komissio teki samana päivänä päätöksen 91/297/ETY [EY 81] artiklan mukaisesta menettelystä (IV/33.133–A: kalsinoitu sooda – Solvay, ICI) (EYVL 1991, L 152, s. 1), jossa se totesi, että ”[kantaja] ja ICI [olivat] rikkoneet [EY 81] artiklaa osallistumalla 1.1.1973 alkaen vähintään tämän menettelyn aloittamiseen saakka yhdenmukaistettuun menettelytapaan, jonka perusteella ne rajoittivat yhteisössä harjoittamaansa soodanmyyntiä niin, että ne myivät vain omille sisämarkkinoilleen eli [kantaja] Manner-Euroopan länsiosaan ja ICI Yhdistyneeseen kuningaskuntaan ja Irlantiin”. Kantajalle ja ICI:lle määrättiin kummallekin 7 miljoonan ecun sakko.

13 Edelleen komissio teki samana päivänä päätöksen 91/299/ETY [EY 82] artiklan mukaisesta menettelystä (IV/33.133–C: kalsinoitu sooda – Solvay) (EYVL 1991, L 152, s. 21), jossa se totesi, että ”[kantaja oli] rikkonut [EY 82] artiklaa noin vuodesta 1983 tähän päivään saakka toiminnalla, jonka tarkoituksena oli poistaa kilpailu tai rajoittaa sitä huomattavasti ja joka muodostui seuraavista toimenpiteistä: – – sellaisten sopimusten tekeminen asiakkaiden kanssa, joiden mukaan asiakkaiden on ostettava koko soodatarpeensa tai erittäin suuri osa siitä [kantajalta] ja joiden kestoa ei ole määritelty tai se on kohtuuttoman pitkä; – – sopimuksessa määrätyn asiakkaan perusostomäärän ylittäviin lisäostomääriin liittyvien huomattavien alennusten ja muiden taloudellisten houkuttimien myöntäminen sen varmistamiseksi, että asiakkaat ostavat koko tai lähes koko tarpeensa [kantajalta, ja] alennusten myöntäminen ainoastaan sillä edellytyksellä, että asiakas suostuu ostamaan koko tarpeensa [kantajalta]”. Kantajalle määrättiin todetusta rikkomisesta 20 miljoonan ecun sakko.

14 Komissio teki samana päivänä lisäksi päätöksen 91/300/ETY [EY 82] artiklan mukaisesta menettelystä (IV/33.133–D: kalsinoitu sooda – ICI) (EYVL 1991, L 152, s. 40), jossa se totesi, että ”ICI [oli] rikkonut [EY 82] artiklaa noin vuodesta 1983 tähän päivään saakka toiminnalla, jonka tarkoituksena oli poistaa kilpailu tai rajoittaa sitä huomattavasti ja joka muodostui seuraavista toimenpiteistä: – – lisäostomääriin liittyvien huomattavien alennusten ja muiden taloudellisten houkuttimien myöntäminen sen varmistamiseksi, että asiakas ostaa koko tai lähes koko tarpeensa ICI:ltä; – – sen varmistaminen, että asiakkaat suostuvat ostamaan koko tarpeensa tai melkein koko tarpeensa ICI:ltä tai rajoittamaan ostonsa sen kilpailijoilta määrättyyn määrään[, ja] ainakin yhdessä tapauksessa alennusten ja muiden taloudellisten etujen myöntäminen

ainoastaan sillä edellytyksellä, että asiakas suostuu ostamaan koko tarpeensa ICI:ltä”. ICI:lle määrättiin 10 miljoonan ecun sakko.

15 Kantaja nosti 2.5.1991 ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa kanteen, jossa se vaati päätöksen 91/298 kumoamista. Kantaja nosti samana päivänä kumoamiskanteen myös päätöksistä 91/297 ja 91/299. ICI nosti 14.5.1991 kumoamiskanteen päätöksistä 91/297 ja 91/300. CFK ei nostanut kannetta, ja se maksoi sille päätöksellä 91/298 määrätyn miljoonan ecun sakon.

16 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin kumosi asiassa T-31/91, Solvay vastaan komissio, 29.6.1995 antamallaan tuomiolla (Kok., s. II-1821; jäljempänä Solvay II -tapaus) päätöksen 91/298 kantajaa koskevilta osin, koska päätös oli saatettu todistusvoimaiseksi sen tiedoksiantamisen jälkeen, mikä merkitsi EY 230 artiklassa tarkoitettua olennaisen menettelymääräyksen rikkomista.

17 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin kumosi samana päivänä myös päätöksen 91/299 (asia T-32/91, Solvay v. komissio, Kok., s. II-1825, jäljempänä Solvay III -tapaus) ja päätöksen 91/300 (asia T-37/91, ICI v. komissio, Kok., s. II-1901, jäljempänä ICI II -tapaus) sen vuoksi, että riitautetut päätökset oli saatettu todistusvoimaisiksi virheellisesti. Lisäksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin kumosi päätöksen 91/297 (asia T-30/91, Solvay v. komissio, Kok., s. II-1775, jäljempänä Solvay I -tapaus ja asia T-36/91, ICI v. komissio, Kok., s. II-1847, jäljempänä ICI I -tapaus) näiden kahden asian kantajia koskevilta osin sen vuoksi, että oikeutta tutustua asiakirjavihkoon oli loukattu.

18 Komissio haki yhteisöjen tuomioistuimen kirjaamoon 30.8.1995 jättämillään valituskirjelmillä muutosta edellä 16 kohdassa mainitussa Solvay II -tapauksessa annettuun tuomioon ja edellä 17 kohdassa mainituissa Solvay III- ja ICI II -tapauksissa annettuihin tuomioihin.

19 Asiassa C-286/95 P, komissio vastaan ICI (Kok., s. I-2341) ja yhdistetyissä asioissa C-287/95 P ja C-288/95 P, komissio vastaan Solvay (Kok., s. I-2391) 6.4.2000 antamillaan tuomioilla yhteisöjen tuomioistuin hylkäsi edellä 17 kohdassa mainitussa ICI II -tapauksessa, edellä 16 kohdassa mainitussa Solvay II -tapauksessa ja edellä 17 kohdassa mainitussa Solvay III -tapauksessa annetuista tuomioista tehdyt valitukset.

20 Eräs tietotoimisto julkaisi 12.12.2000 lehdistötiedotteen, jossa todettiin seuraavaa:

”Euroopan yhteisöjen komissio määrää kemian alan yhtiöille Solvay SA:lle ja Imperial Chemical Industries plc:lle – – keskiviikkona sakon sen johdosta, että nämä ovat rikkoneet Euroopan unionin kilpailuoikeutta, tiedottaja kertoi tänä tiistaina.

Sakot kalsinoidun soodan markkinoilla väitetysti harjoitetusta määräävän markkina-aseman väärinkäytöstä määrättiin alun perin jo kymmenen vuotta sitten, mutta Euroopan yhteisöjen tuomioistuin kumosi ne menettelyllisistä syistä.

Komissio tekee keskiviikkona saman päätöksen uudelleen mutta oikeassa muodossa, tiedottaja ilmoitti.

Yhtiöt eivät ole missään vaiheessa riitauttaneet päätöksen asiasisältöä. Sama päätös tehdään uudelleen, tiedottaja sanoi.”

21 Komissio teki 13.12.2000 päätöksen 2003/5/EY [EY] 81 artiklan mukaisesta menettelystä (COMP/33.133–B: kalsinoitu sooda – Solvay, CFK) (EYVL 2003, L 10, s. 1; jäljempänä riidanalainen päätös).

22 Komissio teki samana päivänä myös päätöksen 2003/6/EY [EY] 82 artiklan mukaisesta menettelystä (COMP/33.133–C: kalsinoitu sooda – Solvay) (EYVL 2003, L 10, s. 10) ja päätöksen 2003/7/EY [EY] 82 artiklan mukaisesta menettelystä (asia COMP/33.133–D: kalsinoitu sooda – ICI) (EYVL 2003, L 10, s. 33).

23 Riidanalaisen päätöksen päätösosassa todetaan seuraavaa:

”1 artikla

Solvay – – on rikkonut [EY 81] artiklaa – – osallistumalla noin vuodesta 1987 vähintään vuoden 1990 loppuun saakka markkinoiden jakamista koskevaan sopimukseen, jonka perusteella Solvay takasi CFK:lle Saksassa kalsinoidun soodan vuotuisen vähimmäismyyntimäärän, joka laskettiin CFK:n vuonna 1986 saavuttaman myyntimäärän perusteella, ja hyvitti CFK:lle mahdollisen vajauksen ostamalta siltä vähimmäismäärästä puuttuvat määrät.

2 artikla

Solvaylle määrätään 1 artiklassa tarkoitetusta rikkomisesta 3 miljoonan euron sakko.

– –”

24 Riidanalaisen päätöksen sanamuoto on käytännössä sama kuin päätöksen 91/298. Komissio on tehnyt päätökseen ainoastaan muutamia toimituksellisia muutoksia ja lisännyt siihen uuden osan, jonka otsikko on Menettelyt yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa ja yhteisöjen tuomioistuimessa.

25 Komissio on tässä riidanalaisen päätöksen uudessa osassa viitannut ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen yhdistetyissä asioissa T-305/94–T-307/94, T-313/94–T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 ja T-335/94, Limburgse Vinyl Maatschappij ym. vastaan komissio, 20.4.1999 antamaan tuomioon (Kok., s. II-931; jäljempänä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen PVC II -tapauksessa antama tuomio) ja katsonut, että sillä oli ”oikeus tehdä uudelleen päätös, joka [oli] kumottu puhtaasti menettelyvirheen takia[,] – – ilman uutta hallinnollista menettelyä” ja että sillä ei ollut ”velvollisuutta järjestää uutta suullista kuulemista, jos uusi päätös ei sisäl[tänyt] alkuperäisessä päätöksessä esitettyjen vastaväitteiden lisäksi uusia vastaväitteitä” (70 perustelukappale).

26 Komissio on riidanalaisessa päätöksessä täsmentänyt myös, että vanhentumisajoista liikennettä ja kilpailua koskeviin Euroopan talousyhteisön sääntöihin liittyvissä menettelyissä ja niiden nojalla määrättyjen seuraamusten täytäntöönpanosta 26.11.1974 annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 2988/74 (EYVL L 319, s. 1) 3 artiklan perusteella vanhentumisaikaa oli pidennettävä ajalla, jonka päätöstä 91/298 koskeva oikeudenkäynti oli vireillä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa ja yhteisöjen tuomioistuimessa (75 ja 76 perustelukappale). Asian olosuhteet huomioon ottaen komissio katsoi siten, että sillä oli syyskuuhun 2004 saakka aikaa tehdä uusi päätös (78 perustelukappale). Se totesi lisäksi, ettei puolustautumisoikeuksia loukattu, jos uusi päätös tehtiin kohtuullisessa ajassa (70 perustelukappale).

27 Varsinaisen rikkomisen osalta komissio on täsmentänyt riidanalaisessa päätöksessä, että kantajan ja CFK:n välillä oli tehty sopimus tai järjestely, jonka mukaan kantaja takasi CFK:lle vuotuisen vähimmäismyyntimäärän Saksan markkinoilla. Jos CFK:n

myynti Saksassa jäi alle taatun vähimmäismäärän, kantajan oli ”ostettava vajaus” CFK:lta (42 perustelukappale). Komission mukaan CFK:lle taattu määrä oli alun perin 179 000 tonnia, joka perustui ilmeisesti CFK:n Saksassa vuonna 1986 saavuttamaan myyntiin, ja se nostettiin sitten 190 000 tonniin vuonna 1989 niin, että vuoteen 1988 sovellettiin takautuvaa hyvitysjärjestelmää (43, 45 ja 46 perustelukappale).

28 Komissio on riidanalaisessa päätöksessä viitannut myös 14.3.1989 pidettyyn kokoukseen, johon oli osallistunut johtotason henkilöstöä sekä CFK:sta ja sen emoyhtiöstä Kali & Salzista että kantajan tytäryhtiöstä Deutsche Solvay Werkestä (DSW). Komission mukaan oli erittäin merkittävää, että kokouksesta ei tehty minkäänlaista virallista pöytäkirjaa tai muistiota. Se on kuitenkin lisännyt, että DSW:ltä löydettiin lyhyet käsinkirjoitetut muistiinpanot (47 perustelukappale).

29 Komissio on todennut riidanalaisessa päätöksessä, että sopimuksen tarkoituksena oli selvästi luoda keinotekoisesti vakaat markkinaolosuhteet ja että vastineena sellaiseen hinnoittelukäytäntöön palaamisesta, jota kantaja ei pitänyt häiritsevänä, CFK:lle taattiin tietty vähimmäisosuus Saksan markkinoista. Komissio on tuonut myös esiin, että poistamalla markkinoilta sen määrän, jota CFK ei pystynyt myymään, kantaja varmisti, että kilpailu ei laskenut hintatasoa. Komissio on päätellyt tämän perusteella, että kyseiset ”kartellinomaiset” sopimukset, jotka oli pantu täytäntöön ja joilla oli ollut haluttu vaikutus, olivat omiaan rajoittamaan kilpailua EY 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla (55–58 perustelukappale).

30 Siltä osin kuin on kysymys jäsenvaltioiden väliseen kauppaan kohdistuvasta vaikutuksesta, komissio on katsonut riidanalaisessa päätöksessä, että se, että taattu vähimmäistonnimäärä koski ainoastaan myyntiä Saksan markkinoilla, ei sulkenut pois EY 81 artiklan soveltamista. Komission mukaan kantajan Brysselin konttorin osallisuus huomioon ottaen oli selvää, että järjestely oli osa kantajan yleistä politiikkaa kalsinoidun soodan yhteisön markkinoiden hallitsemiseksi ja että kantajan ja CFK:n järjestelyn tarkoituksena ei ollut pelkästään vähentää kilpailua yhteisössä huomattavasti vaan myös säilyttää jäykät markkinarakenteet ja markkinoiden jakaminen kansallisten rajojen mukaisesti. Komissio on lisäksi katsonut, että ilman tätä järjestelyä

olisi ollut täysin mahdollista, että kantajan takauksensa perusteella ostama määrä olisi myyty muille yhteisön markkinoille (59 perustelukappale).

31 Komissio on päätellyt riidanalaisessa päätöksessä, että kantaja ja CFK olivat rikkoneet EY 81 artiklaa osallistumalla ”noin vuodesta 1986 vuoden 1990 loppuun saakka” tähän sopimukseen (60 perustelukappale).

32 Kantajalle ja CFK:lle määrättyjen sakkojen osalta komissio on täsmentänyt riidanalaisessa päätöksessä, että rikkominen oli ”vakava”, koska markkinoiden jakamisesta tehdyt sopimukset ovat omiaan rajoittamaan huomattavasti kilpailua. Siltä osin kuin on kysymys rikkomisen kestosta, komissio on sakkojen määrää laskiessaan lähtenyt siitä, että sopimus oli tehty joskus vuoden 1987 aikana (62 ja 63 perustelukappale).

33 Riidanalaisesta päätöksestä ilmenee lisäksi, että komissio on sakon suuruutta määritellessään ottanut huomioon kantajan määräävän markkina-aseman johtavana tuottajana Saksassa ja yhteisössä (64 perustelukappale). Komissio on todennut myös, että rikkominen oli tahallista ja että molempien osapuolten on täytynyt olla tietoisia siitä, että niiden järjestely oli ristiriidassa yhteisön oikeuden kanssa (65 perustelukappale).

34 Komissio on riidanalaisessa päätöksessä todennut vielä, että se on useissa aikaisemmissa yhteyksissä määrännyt kantajalle huomattavia sakkoja salaisesta yhteistyöstä kemianteollisuuden alalla.

35 Komissio julkaisi 13.12.2000 myös lehdistötiedotteen, jossa todettiin, että se tekee päätökset, joissa kantajalle ja ICI:lle määrätään samanlaiset sakot kuin näille oli alun perin määrätty kalsinoitua soodaa koskevissa asioissa.

Oikeudenkäyntimenettely

36 Kantaja on nostanut tämän kanteen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjaamoon 12.3.2001 toimittamallaan kannekirjelmällä.

37 Asia osoitettiin 8.5.2001 ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen neljännelle jaostolle ja asiaan nimettiin esittelevä tuomari.

38 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen annettua siihen suostumuksensa kantaja esitti 6.12.2002 ja komissio 23.12.2002 huomautuksensa niistä päätelmistä, joita yhteisöjen tuomioistuimen yhdistetyissä asioissa C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P–C-252/99 P ja C-254/99 P, Limburgse Vinyl Maatschappij ym. vastaan komissio, 15.10.2002 antamasta tuomiosta (Kok., s. I-8375; jäljempänä yhteisöjen tuomioistuimen PVC II -tapauksessa antama tuomio) oli tehtävä nyt käsiteltävänä olevassa asiassa.

39 Koska ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen jaostojen kokoonpanoa muutettiin 1.10.2003 lukien, esittelevä tuomari määrättiin ensimmäiseen jaostoon, jonka käsiteltäväksi esillä oleva asia näin ollen siirrettiin 8.10.2003.

40 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin kehotti 19.12.2003 komissiota esittämään väitetiedoksiannon, sen liitteet sekä yksityiskohtaisen luettelon kaikista asiakirjoista, joista asiakirjavihko muodostuu. Tässä luettelossa oli oltava lyhyt maininta, jonka perusteella on mahdollista yksilöidä kunkin asiakirjan laatija, luonne ja sisältö. Lisäksi

ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin kehotti komissiota ilmoittamaan sille, mihin näistä asiakirjoista kantaja oli saanut tutustua hallinnollisen menettelyn aikana.

41 Komissio esitti 13.2.2004 väitetiedoksiannon ja sen liitteet sekä pyydetyn luettelon. Se pyysi lisäaikaa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen viimeiseen pyyntöön vastaamista varten.

42 Komissio täsmensi 10.3.2004 päivätyssä kirjeessään, että kantaja oli hallinnollisen menettelyn aikana saanut tutustua väitetiedoksiantoa tukeviin asiakirjoihin, jotka olivat olleet sen liitteinä. Komissio viittasi lisäksi 65 ”alavihkoon”, joista asiakirjavihko muodostui ja joista 22 ”alavihkoa” oli peräisin kantajan tai jonkin sen tytäryhtiön toimipaikasta (”alavihot” 2–14, 24–27, 5–0–52 ja 62–65 sekä osa ”alavihosta” 61). Komission mukaan vuonna 1990 noudatettu menettely vastasi tuolloista oikeuskäytäntöä asiakirjavihkoon tutustumista koskevan oikeuden osalta. Komissio lisäsi, että kun tutkinta-aineisto luettiin uudelleen, mikään ei tässä vaiheessa viitannut siihen, että hallinnollisessa menettelyssä olisi loukattu puolustautumisoikeuksia, vaikka tutkinta-aineistoa tarkasteltaessa olisi otettu huomioon asiakirjavihkoon tutustumista koskevaan oikeuteen liittyvä myöhempi oikeuskäytäntö.

43 Komissio lähetti 21.6.2004 päivätyllä kirjeellään ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjaamolle hallintomenettelyn asiakirjavihon muodostavia asiakirjoja koskevan tarkistetun luettelon, joka oli täydellisempi kuin 13.2.2004 toimitettu. Tässä tarkistetussa luettelossa viitattiin aiemman luettelon tavoin 65 ”alavihkoon”. Siinä lueteltiin myös eräitä asiakirjoja, jotka olivat suurimmaksi osaksi peräisin Oberland Glas -yhtiöltä.

44 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin kehotti 21.7.2004 päivätyllä kirjeellään kantajaa ilmoittamaan ne tarkistetussa luettelossa mainitut asiakirjat, joita sille ei ollut annettu tiedoksi hallinnollisessa menettelyssä ja jotka sen käsityksen mukaan saattoivat sisältää seikkoja, jotka olisivat voineet hyödyllisiä sen puolustuksen kannalta.

45 Kantaja korosti 29.9.2004 päivätyssä kirjeessään, että tarkistettu luettelo oli puutteellinen ja epätarkka. Lisäksi se ilmoitti tässä tarkistetussa luettelossa luetelluista asiakirjoista ne, jotka sen käsityksen mukaan olivat hyödyllisiä sen puolustuksen kannalta ja joihin se halusi tutustua. Kantajan mukaan se olisi näiden asiakirjojen avulla mahdollisesti pystynyt kehittelemään perustelujaan ja väitteitään, siltä osin kuin kysymys oli kyseisen sopimuksen vaikutuksesta jäsenvaltioiden väliseen kauppaan.

46 Koska ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen jaostojen kokoonpanoa muutettiin 13.9.2004 lukien, esittelevä tuomari määrättiin neljänteen jaostoon, sellaisena kuin tämä oli uudessa kokoonpanossaan, ja esillä oleva asia siirrettiin näin ollen tämän jaoston käsiteltäväksi 7.10.2004.

47 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin kehotti 17.12.2004 komissiota toimittamaan kirjaamoon asiakirjavihkoon sisältyvät, kantajan 29.9.2004 päivätyssä kirjeessään mainitsemat asiakirjat luottamuksellisena versiona ja versiona, joka ei sisällä luottamuksellisia tietoja.

48 Komissio toimitti 28.1.2005 päivätyllä kirjeellään ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjaamoon pyydettyjen asiakirjavihkoon sisältyvien asiakirjojen luottamuksellisen version. Se pyysi lisäaikaa sellaisen version esittämiseen, josta luottamukselliset tiedot on poistettu, koska asianomaisia yrityksiä oli kuultava siitä, millainen intressi niillä oli luottamuksellisuuden säilyttämisen osalta. Komissio totesi myös seuraavaa:

”[v]aikka luettelo [sisältää] kaikki komission tähän mennessä haltuunsa saamat asiakirjavihot, siinä ei mainita kaikkia niitä asiakirjavihkoja, jotka ilmoitettiin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimelle ensimmäisessä kalsinoitua soodaa koskeneessa asiassa. Niitä muutamaa asiakirjavihkoa, jotka puuttuvat, ei ole pitkistä etsinnöistä huolimatta löydetty.”

49 Todettuaan 15.3.2005 päivätyssä kirjeessään, että asianomaiset yritykset eivät vaatineet luottamuksellista käsittelyä, komissio esitti seuraavat huomautukset:

”Kateisiin jääneiden asiakirjavihkojen osalta komissio pahoittelee, ettei se pysty antamaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kysymyksiin täysin luotettavaa vastausta.

Hallintomenettelyn asiakirjavihko ([eli] asiakirjavihko, joka kattaa menettelyn tutkinnan aloittamisesta väitetiedoksiannon lähettämiseen), joka komissiolla on tällä hetkellä hallussaan, sisältää 65 numeroitua kansiota, jotka kattavat syyskuuhun 1989 päättyvän ajan, [sekä] asiakirjavihon, jonka numero on 71 ja joka sisältää maaliskuussa 1990 lähetetyn väitetiedoksiannon liitteineen, samoin [kuin] numeroimattoman kansion, jonka nimi on Oberland Glas. Näin ollen on todennäköistä, että viisi kansiota on kateissa.

Siltä osin kuin on kysymys kateissa olevien kansioiden sisällöstä, komissio pahoittelee, että on mahdotonta laatia täydellistä luetteloa kadonneista asiakirjoista, koska myöskään näiden kansioiden sisällysluetteloita ei voida löytää. Tämän jälkeen on todettava, että on täysi syy uskoa, että ainakin eräät niistä sisälsivät asetuksen N:o 17 11 artiklan mukaista kirjeenvaihtoa, mikä vastaa selvitystä, jonka komissio esitti ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimelle hallintomenettelyn asiakirjavihon osalta vuonna 1990. On esimerkiksi todennäköistä, että – – ICI:n vastaus komission 19.6.1989 esittämään tietojensaantipyyntöön on kadonneiden asiakirjavihkojen joukossa, sillä tämä ICI:lle esitetty pyyntö on edelleen komission hallussa olevassa hallintomenettelyn asiakirjavihossa, mutta vastaus ei ole.”

50 Kantaja tutustui 14.4.2005 ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjaamossa asiakirjoihin, jotka se oli maininnut 29.9.2004 päivätyssä kirjeessään.

51 Kantaja esitti 15.7.2005 huomautuksensa siitä, oliko asiakirjoista, joihin se oli tutustunut, hyötyä sen puolustuksen kannalta. Komissio vastasi kantajan huomautuksiin 17.11.2005.

52 Alun perin nimetyn esittelevän tuomarin toimikauden päätyttyä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen presidentti nimesi 22.6.2006 tekemällään päätöksellä uuden esittelevän tuomarin.

53 Koska ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen jaostojen kokoonpanoa muutettiin 25.9.2007 lukien, esittelevä tuomari määrättiin kuudenteen jaostoon, jonka käsiteltäväksi esillä oleva asia näin ollen siirrettiin 5.10.2007.

54 Koska tuomari Tchipev oli estynyt osallistumasta asian käsittelyyn, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen presidentti nimesi 12.2.2008 työjärjestyksen 32 artiklan 3 kohdan mukaisesti tuomari Dittrichin täydentämään jaoston kokoonpanoa.

55 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin (kuudes jaosto) päätti esittelevän tuomarin kertomuksen perusteella aloittaa suullisen käsittelyn ja esitti työjärjestyksen 64 artiklan mukaisina prosessinjohtotoimina 5.5.2008 kirjallisia kysymyksiä kantajalle ja komissiolle. Asianosaiset vastasivat niihin asetetussa määräajassa.

56 Asianosaisten lausumat ja vastaukset ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen esittämiin suullisiin kysymyksiin kuultiin 26.6.2008 pidetyssä istunnossa.

Asianosaisten vaatimukset

57 Kantaja vaatii, että unionin yleinen tuomioistuin

– ensisijaisesti toteaa, että menettelyt ovat rauenneet ajan kulumisen vuoksi, ja joka tapauksessa kumoaa riidanalaisen päätöksen

– toissijaisesti toteaa, että komission toimivalta määrätä sakkoja oli vanhentunut, ja joka tapauksessa kumoaa riidanalaisen päätöksen 2 artiklan, siltä osin kuin siinä määrätään kantajalle 3 miljoonan euron sakko

– tai ainakin toteaa, ettei kantajalle ole syytä määrätä sakkoa, taikka vähintäänkin alentaa sakkoa huomattavasti

– asian selvittämistoimena määrää komission esittämään kaikki riidanalaisen päätöksen tekemistä koskevat sisäiset asiakirjat ja erityisesti pöytäkirjan kaikista sellaisista komission jäsenten kollegion kokouksista, joissa on keskusteltu riidanalaisesta päätöksestä

– määrää komission esittämään kaikki asiakirjat, joista sen asiakirjavihko muodostuu asiassa COM/33.133

– velvoittaa komission korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

58 Komissio vaatii, että unionin yleinen tuomioistuin

– hylkää kanteen perusteettomana

– velvoittaa kantajan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

Oikeudellinen arviointi

59 Kantajan vaatimuksilla pyritään ensisijaisesti siihen, että riidanalainen päätös kumottaisiin, ja toissijaisesti siihen, että kantajalle tässä päätöksessä määrätty sakko kumottaisiin tai sitä alennettaisiin.

1. *Riidanalaisen päätöksen kumoamista koskevat vaatimukset*

60 Kantaja esittää varsinaisesti neljä kanneperustetta, joilla tähdätään riidanalaisen päätöksen kumoamiseen. Ne koskevat ensinnäkin ajan kulumista, toiseksi olennaisten menettelymääräysten rikkomista, kolmanneksi jäsenvaltioiden väliseen kauppaan kohdistuvan vaikutuksen puuttumista ja neljänneksi asiakirjavihkoon tutustumista koskevan oikeuden loukkaamista.

Ensimmäinen kanneperuste, joka koskee ajan kulumista

61 Ensimmäisessä kanneperusteessa on kaksi osaa, joista ensimmäinen koskee asetuksessa N:o 2988/74 säädettyjen vanhentumista koskevien sääntöjen virheellistä soveltamista ja toinen käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevan periaatteen loukkaamista.

Kanneperusteen ensimmäinen osa, joka koskee vanhentumista koskevien sääntöjen virheellistä soveltamista

– Asianosaisten lausumat

62 Kantaja väittää, että vanhentumista koskevien sääntöjen noudattamisen osalta komission päättely on ristiriidassa asetuksen N:o 2988/74 sanamuodon ja tarkoituksen kanssa.

63 Kantajan mukaan komission 30.8.1995 tekemä valitus, jolla ei Euroopan unionin tuomioistuimen perussäännön 60 artiklan mukaan ole lykkäävää vaikutusta, ei koskenut päätöstä 91/298, jonka olemassaolo oli lakannut taannehtivasti, vaan edellä 16 kohdassa mainitussa Solvay II -tapauksessa annettua tuomiota. Euroopan unionin tuomioistuimen perussäännön 58 artiklan mukaan muutoksenhakumenettelyn kohteena ovat nimittäin vain oikeuskysymykset, ja unionin tuomioistuin ottaa laillisuusvalvontaa harjoittaessaan huomioon unionin yleisen tuomioistuimen yksinomaisen toimivallan tosiseikkojen arvioinnin osalta.

64 Kantaja toteaa, että vaikka asetuksen N:o 2988/74 3 artiklassa käytettyä ilmaisua ”oikeudenkäynti[, joka] on vireillä Euroopan yhteisöjen tuomioistuimessa”, on tällä hetkellä tulkittava niin, että se kattaa unionin yleisen tuomioistuimen, kaksiasteisen tuomioistuinjärjestelmän käyttöönotto ei saa merkitä, että aikaa, joksi vanhentuminen pysähtyy, laajennetaan niin, että se kattaa oikeudenkäynnin, joka ei kohdistu riidanalaiseen päätökseen. Lisäksi se, että asetuksen N:o 2988/74 3 artiklan väitetään merkitsevän, että vanhentuminen pysähtyy muutoksenhakumenettelyn ajaksi,

tarkoittaa kantajan mukaan sitä, että päätökselle, joka on kumottu ab initio, annetaan vaikutus, mitä ei ole aikaisemmin tehty jäsenvaltioiden yhteisessä käytännössä.

65 Kantaja huomauttaa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen edellä 25 kohdassa mainitussa PVC II -tapauksessa antaman tuomion 1098 kohtaan viitaten, että asetuksen N:o 2988/74 3 artiklan tarkoituksena on, että vanhentuminen pysähtyy siksi ajaksi, kun komissio ei voi puuttua asiaan siitä riippumattomasta objektiivisesta syystä, joka liittyy juuri siihen, että asia on kanteen nostamisen johdosta vireillä. Kantajan mukaan nyt esillä olevassa asiassa komissio saattoi katsoa olevansa estynyt toimimasta, niin kauan kuin asia oli kanteen johdosta vireillä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tuomion antamisesta lähtien komissio sitä vastoin oli vapaa tekemään uuden päätöksen, jollei käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevan periaatteen noudattamisesta muuta johtunut. Kantajan mukaan komissio oli valituksen tehdessään siten ottanut riskin, että sen menettely vanhentuu, vaikka se oli tiennyt asiassa C-137/92 P, komissio vastaan BASF ym., 15.6.1994 annetusta tuomiosta (Kok., s. I-2555, Kok. Ep. XV, s. I-239), jossa oli lausuttu komission jäsenten kollegion hyväksymien säädösten ja päätösten todistusvoimaiseksi saattamisen laiminlyömisestä. Sitä, ettei komissio ryhtynyt toimenpiteisiin sinä aikana, kun sen valitus oli vireillä yhteisöjen tuomioistuimessa, ei näin ollen voida perustella millään objektiivisella syyllä**.**

66 Kantaja toteaa, että vanhentumisaikaa pidentävänä tekijänä olisi tämän vuoksi pitänyt ottaa huomioon ainoastaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa käydyn oikeudenkäynnin kesto. Vanhentumisaika oli siten päättynyt 15.1.2000 eli paljon ennen riidanalaisen päätöksen tekemistä.

67 Kantaja huomauttaa myös, ettei tämä tulkinta ole ristiriidassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen edellä 25 kohdassa mainitussa PVC II -tapauksessa antaman tuomion kanssa. Tähän tuomioon johtaneessa tapauksessa komission uusi päätös oli nimittäin tehty ajassa, joka alitti viiden vuoden määräajan, jota oli pidennetty vain ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa käytyä oikeudenkäyntiä koskevalla ”vanhentumisen pysähtymisajalla”. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen edellä 25 kohdassa mainitussa PVC II -tapauksessa antamassa tuomiossa ei siten tutkittu sitä, onko valituksella asetuksen N:o 2988/74 3 artiklassa tarkoitettu vanhentumisen pysäyttävä vaikutus.

68 Kantaja on vastauksessaan todennut lisäksi, että komission puoltama kanta merkitsee, että edellä 16 kohdassa mainitussa Solvay II -tapauksessa annetulla tuomiolla ei ollut mitään vaikutuksia, niin kauan kuin yhteisöjen tuomioistuin ei ollut vahvistanut sitä, ja tällä loukataan kyseisen tuomion oikeusvoimaa. Lisäksi asetuksen N:o 2988/74 3 artiklan laaja tulkinta, joka kattaa tilanteet, joissa komissio ei ole estynyt toimimasta, on kantajan mukaan oikeusvarmuuden periaatteen vastainen.

69 Lopuksi kantaja toteaa yhteisöjen tuomioistuimen edellä 38 kohdassa mainitussa PVC II -tapauksessa antaman tuomion johdosta esittämissään huomautuksissa, ettei sen enempää ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimella kuin yhteisöjen tuomioistuimella voinut olla tähän tuomioon johtaneessa tapauksessa aikomusta ratkaista kysymystä siitä, pysäyttääkö komission ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kumoamistuomiosta tekemä valitus vanhentumisen muutoksenhakumenettelyn ajaksi.

70 Komissio kiistää kantajan väitteet.

– Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta

71 Aluksi on korostettava, että asetuksella N:o 2988/74 on otettu käyttöön täydellinen sääntely, joka kattaa yksityiskohtaisesti määräajat, joissa komissio voi oikeusvarmuuden perustavanlaatuista vaatimusta sivuuttamatta määrätä sakkoja yhteisön kilpailusääntöjen mukaisten menettelyjen kohteina oleville yrityksille (asia T-213/00, CMA CGM ym. v. komissio, tuomio 19.3.2003, Kok., s. II-913, 324 kohta ja asia T-410/03, Hoechst v. komissio, tuomio 18.6.2008, Kok., s. II-881, 223 kohta).

72 Asetuksen N:o 2988/74 1 artiklan 1 kohdan b alakohdan ja 2 kohdan sekä 2 artiklan 3 kohdan mukaan menettelyyn sovellettava vanhentumisaika päättyy näin ollen, kun komissio ei ole määrännyt sakkoa tai seuraamusta viiden vuoden kuluessa vanhentumisajan alkamisajankohdasta, jollei tällä välin ole toteutettu vanhentumisen keskeyttävää tointa, tai viimeistään kymmenen vuoden kuluttua tästä alkamisajankoh-

dasta, jos vanhentumisen keskeyttäviä toimia on toteutettu. Kyseisen asetuksen 2 artiklan 3 kohdan mukaan näin määritelty vanhentumisaika kuitenkin pitenee ajalla, joksi vanhentuminen pysähtyy saman asetuksen 3 artiklan mukaan (yhteisöjen tuomioistuimen edellä 38 kohdassa mainitussa PVC II -tapauksessa antama tuomio, 140 kohta).

73 Asetuksen N:o 2988/74 3 artiklan mukaan menettelyyn sovellettava vanhentumisaika pysähtyy ajaksi, jonka komission päätöstä koskeva oikeudenkäynti on vireillä Euroopan unionin tuomioistuimessa.

74 Nyt esillä olevassa asiassa riidanalaisesta päätöksestä ilmenee, että komissio on tässä tapauksessa soveltanut vanhentumista koskevia sääntöjä seuraavasti.

75 Komissio on ensinnäkin katsonut, että jatkettujen tai uusittujen rikkomisten osalta vanhentumisaika oli alkanut kulua vuoden 1990 lopusta. Se on todennut myös, että vaikka oletettaisiin, että rikkominen oli päättynyt 19.12.1990 ja että päätöksen 91/298 tekeminen ja tiedoksiantaminen eivät keskeyttäneet vanhentumisajan kulumista, komissiolla olisi ollut vähintään vuoden 1995 loppuun saakka aikaa päätöksen tekemiseen (74 perustelukappale).

76 Komissio on seuraavaksi katsonut, että vanhentumisaikaa oli pidennettävä ajalla, jonka päätöstä koskeva oikeudenkäynti oli vireillä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa (75 perustelukappale). Koska nyt esillä olevassa asiassa kanne ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa oli nostettu 2.5.1991, koska ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin oli antanut tuomion 29.6.1995, koska valitus yhteisöjen tuomioistuimeen oli tehty 30.8.1995 ja koska yhteisöjen tuomioistuin oli antanut tuomion 6.4.2000, vanhentumisaika oli pysähtynyt vähintään kahdeksaksi vuodeksi, yhdeksäksi kuukaudeksi ja neljäksi päiväksi (77 perustelukappale). Komissio on tämän vuoksi katsonut, että sillä oli syyskuuhun 2004 saakka aikaa uuden päätöksen tekemiseen (78 perustelukappale).

77 Tästä ilmenee, että komission mukaan 13.12.2000 tehty riidanalainen päätös on tehty ennen vanhentumisajan päättymistä.

78 Tältä osin on todettava ensinnäkin, että vanhentumisaika alkoi kulua, kun rikkominen päättyi, eli vuonna 1989, kuten jäljempänä 293–305 kohdassa tuodaan esiin, eikä vuonna 1990, kuten komissio on todennut.

79 Seuraavaksi on todettava, että – kuten asianosaiset ovat perustellusti tähdentäneet – asetuksen N:o 2988/74 3 artiklassa oleva viittaus ”oikeudenkäynti[in, joka] on vireillä Euroopan yhteisöjen tuomioistuimessa”, on ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen perustamisen jälkeen ymmärrettävä niin, että sillä tarkoitetaan ensisijaisesti tässä tuomioistuimessa vireillä olevaa oikeudenkäyntiä, koska kanteet, jotka koskevat kilpailuoikeuden alalla määrättäviä seuraamuksia tai sakkoja, kuuluvat sen toimivaltaan. Vanhentuminen oli näin ollen pysähtynyt koko ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa käydyn oikeudenkäynnin ajaksi.

80 Lopuksi on todettava, että yhteisöjen tuomioistuimen edellä 38 kohdassa mainitussa PVC II -tapauksessa antaman tuomion 157 kohdasta ilmenee, että asetuksen N:o 2988/74 3 artiklan perusteella vanhentumisaika pysähtyy ajaksi, jonka kyseessä olevaa päätöstä koskeva oikeudenkäynti on vireillä ”ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa ja yhteisöjen tuomioistuimessa”. Vanhentuminen oli näin ollen pysähtynyt myös koko yhteisöjen tuomioistuimessa käydyn oikeudenkäynnin ajaksi, ilman että olisi tarpeen lausua ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tuomion julistamispäivän ja sen päivän välisestä ajasta, jona asia saatettiin yhteisöjen tuomioistuimen käsiteltäväksi.

81 Edellä todetusta seuraa, että vanhentumisaika ei ollut nyt esillä olevassa asiassa päättynyt, koska se oli alkanut kulua vuonna 1989 ja koska komissio määräsi sakon 13.12.2000 eli viiden vuoden kuluessa ajankohdasta, jona vanhentumisaika pidennettynä ajalla, joksi vanhentuminen oli pysähtynyt, oli alkanut. Virheellä, jonka komissio on riidanalaisessa päätöksessä tehnyt rikkomisen päättymisajankohdan osalta, ei ole tältä osin vaikutusta siihen, että riidanalainen päätös on tehty asetuksessa N:o 2988/74 säädettyjen vanhentumista koskevien sääntöjen mukaisesti.

82 Mikään kantajan esittämistä väitteistä ei ole omiaan saattamaan tätä käsitystä kyseenalaiseksi.

83 On nimittäin ensinnäkin todettava, että Euroopan unionin tuomioistuimen perussäännön 60 artiklalla ja asetuksen N:o 2988/74 3 artiklalla on eri soveltamisala. Se, ettei muutoksenhaulla ole lykkäävää vaikutusta, ei vie kaikkea vaikutusta asetuksen N:o 2988/74 3 artiklalta, joka koskee tilanteita, joissa komission on odotettava unionin tuomioistuinten ratkaisua. Kantajan käsitystä, jonka mukaan komission ei kuulunut ottaa huomioon aikaa, jonka valitus oli vireillä yhteisöjen tuomioistuimessa, ei siis voida hyväksyä, koska sen johdosta yhteisöjen tuomioistuimen valituksesta antama tuomio menettäisi olemassaolonsa syyn ja vaikutuksensa.

84 Siltä osin kuin kantaja on väittänyt, että kaksiasteisen tuomioistuinjärjestelmän käyttöönotto ei merkitse, että aikaa, joksi vanhentuminen pysähtyy, voitaisiin laajentaa, on toiseksi muistutettava, että asetuksen N:o 2988/74 3 artiklassa suojataan komissiota vanhentumisajan päättymiseltä sellaisissa tapauksissa, joissa komission on odotettava unionin tuomioistuinten päätöstä oikeudenkäynneissä, joiden kulun suhteen sillä ei ole määräysvaltaa, ennen kuin tiedetään, onko kanteen kohteena oleva toimi lainvastainen vai ei (ks. vastaavasti yhteisöjen tuomioistuimen edellä 38 kohdassa mainitussa PVC II -tapauksessa antama tuomio, 144 kohta).

85 Siltä osin kuin on väitetty, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen edellä 25 kohdassa mainitussa PVC II -tapauksessa antamalla tuomiolla ei ole merkitystä nyt käsiteltävänä olevan riita-asian ratkaisun kannalta, on kolmanneksi todettava, että tämän tuomion sanamuodosta ilmenee päinvastoin selvästi, että vanhentumisaikaan on yleisesti lisättävä aika, joksi vanhentuminen oli pysähtynyt, eli ei ainoastaan aikaa, jonka oikeudenkäynti oli vireillä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa, vaan myös aika, jonka oikeudenkäynti oli vireillä yhteisöjen tuomioistuimessa.

86 Siltä osin kuin on väitetty, että vanhentumisen pysähtyminen muutoksenhakumenettelyn ajaksi tarkoittaa, että ensimmäisessä oikeusasteessa kumotulle päätökselle annetaan vaikutuksia, riittää neljänneksi, kun todetaan, että vanhentumisen pysähtyminen mahdollistaa vain, että komissio voi tarvittaessa tehdä uuden päätöksen, jos

valitus unionin yleisen tuomioistuimen tuomiosta, jolla on kumottu komission päätös, hylätään. Tällä vanhentumisen pysähtymisellä ei ole mitään vaikutusta unionin yleisen tuomioistuimen tuomiolla kumottuun päätökseen.

87 Viidenneksi on todettava, että kun on kysymys muutoksenhausta, komissiolla ei kylläkään ole muodollista estettä toimia ja tehdä uutta päätöstä, sen jälkeen kun unionin yleinen tuomioistuin on kumonnut alkuperäisen päätöksen. Sellaisesta lopullisesta päätöksestä, jossa määrätään seuraamuksia, nostettu kanne kuitenkin pysäyttää menettelyyn sovellettavan vanhentumisajan aina siihen asti, kunnes unionin tuomioistuimet ovat lopullisesti ratkaisseet kyseisen kanteen (yhteisöjen tuomioistuimen edellä 38 kohdassa mainitussa PVC II -tapauksessa antama tuomio, 147 kohta). Yhteisöjen tuomioistuin on nimittäin katsonut oikeuskäytännössään, että asetuksen N:o 2988/74 3 artiklassa suojataan komissiota vanhentumisajan päättymiseltä sellaisissa tapauksissa, joissa komission on odotettava unionin tuomioistuinten päätöstä oikeudenkäynneissä, joiden kulun suhteen sillä ei ole määräysvaltaa, saadakseen tietää, onko kanteen kohteena oleva toimi lainvastainen vai ei. Kyseinen 3 artikla koskee siis tapauksia, joissa se, että toimielin ei ryhdy toimenpiteisiin, ei johdu huolellisuuden puutteesta (yhteisöjen tuomioistuimen edellä 38 kohdassa mainitussa PVC II -tapauksessa antama tuomio, 144 kohta). Komissiota ei näin ollen voida arvostella siitä, että se puolustautumisoikeuksiaan käyttäen teki valituksen ja odotti edellä 19 kohdassa mainitussa asiassa komissio vastaan Solvay annettua tuomiota, ennen kuin se teki uuden päätöksen.

88 Kuudenneksi on todettava vielä, että kantajan ehdottama asetuksen N:o 2988/74 3 artiklan tulkinta johtaa vakaviin käytännön vaikeuksiin. Jos komission nimittäin olisi sen jälkeen, kun unionin yleinen tuomioistuin on kumonnut sen päätöksen, tehtävä uusi päätös odottamatta unionin tuomioistuimen tuomiota, olisi vaarana, että samaan aikaan on olemassa kaksi päätöstä, joilla on sama kohde, jos unionin tuomioistuin kumoaa unionin yleisen tuomioistuimen tuomion.

89 On lisäksi hallinnollisen menettelyn sujuvuutta koskevien vaatimusten vastaista, että komissio velvoitetaan pelkästään vanhentumisen estämiseksi tekemään uusi päätös, ennen kuin tiedetään, onko alkuperäinen päätös lainvastainen.

90 Kaikesta edellä esitetystä seuraa, että ensimmäisen kanneperusteen ensimmäinen osa on hylättävä.

Kanneperusteen toinen osa, joka koskee käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevan periaatteen loukkaamista

– Asianosaisten lausumat

91 Kantaja väittää saaneensa tiedon ”sitä kohtaan esitetystä syytöksestä” 13.3.1990, jolloin sille osoitettiin väitetiedoksianto, eli yksitoista vuotta ennen nyt käsiteltävänä olevan kanteen nostamisajankohtaa. Kantaja toteaa lisäksi, että tällä asialla on sille erityisen suuri merkitys, koska komissio on päätöksessä 91/298 ja sen jälkeen riidanalaisessa päätöksessä katsonut sen syyllistyneen vakavaan rikkomiseen ja määrännyt sille 3 miljoonan euron sakon. Nyt käsiteltävänä olevan kanteen nostamisajankohtana ei kuitenkaan ollut tehty mitään lopullista päätöstä niistä syytöksistä, joita väitetiedoksiannossa oli esitetty kantajaa kohtaan.

92 Kantaja huomauttaa ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn, Roomassa 4.11.1950 allekirjoitetun yleissopimuksen (jäljempänä Euroopan ihmisoikeussopimus) 6 artiklan 1 kappaleeseen viitaten, että helmikuussa 1990 aloitettu menettely on kokonaisuutena tarkasteltuna ylittänyt selvästi kohtuullisen ajan. Yhteisön oikeuskäytännössä ei ole tältä osin katsottu, että menettelyn kestoa olisi arvioitava vaiheittain. Kantajan mukaan millään seikalla ei näin ollen voida perustella sitä, että komissio odotti viisi ja puoli vuotta, ennen kuin se teki uuden päätöksen, etenkin kun muutoksenhaulla yhteisöjen tuomioistuimeen ei ollut lykkäävää vaikutusta.

93 Kantaja toteaa, että komissio päätti edellä 16 kohdassa mainitussa Solvay II -tapauksessa annetun tuomion jälkeen paitsi nostaa kanteen, jonka osalta se saattoi odottaa, että se hylätään edellä 65 kohdassa mainitussa asiassa komissio vastaan BASF ym. annettu tuomio huomioon ottaen, myös odottaa kanteen ratkaisua, ennen kuin se teki riidanalaisen päätöksen. Lisäksi kantajan mukaan komissio odotti edellä 19 kohdassa mainitussa asiassa komissio vastaan Solvay annetun tuomion jälkeen

vielä kahdeksan kuukautta, kun taas ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen edellä 25 kohdassa mainitussa PVC II -tapauksessa antamaan tuomioon johtaneessa asiassa se teki uuden päätöksen puolessatoista kuukaudessa.

94 Kantajan mukaan komissio sekoittaa lisäksi kohtuullisen ajan ja vanhentumisajan katsoessaan virheellisesti, että sillä oli oikeus odottaa vuoteen 2004, ennen kuin se tekee uuden päätöksen. Komissio ei ole riidanalaisessa päätöksessä siten tuonut esiin niitä seikkoja, joiden perusteella se katsoo, että nyt esillä olevassa asiassa on noudatettu kohtuullista aikaa. Kantajan mukaan siitä riippumatta, millä seikalla menettelyn kunkin vaiheen kesto voitaisiin osoittaa perustelluksi, ”14–16 vuoden tai jopa tätä pidempää aikaa, jonka koko menettely kestää väitetiedoksiannosta unionin yleisen tuomioistuimen tai unionin tuomioistuimen lopullisen päätöksen antamiseen”, ei voida pitää kohtuullisena.

95 Kantaja katsoo näin ollen, että on unionin yleisen tuomioistuimen asia todeta, että kohtuullinen aika on ylittynyt, ja kumota riidanalainen päätös, koska tässä vaiheessa ei ole enää mahdollista, että kantajaa kohtaan esitetyistä syytöksistä lausuttaisiin kohtuullisessa ajassa. Mikään muu ratkaisu, esimerkiksi se, että kohtuullisen ajan ylittyminen otettaisiin huomioon sakon määrää vahvistettaessa, ei kantajan mukaan korjaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan rikkomista. Kantaja väittää lisäksi, että Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen asettamien periaatteiden mukaan kantajan ei tarvitse osoittaa, että kohtuullisen ajan ylittyminen on loukannut sen puolustautumisoikeuksia, vaan tämä on erillinen kumoamisperuste. Puolustautumisoikeuksien loukkaaminen on nimittäin eri asia kuin oikeus saada kohtuullisessa ajassa ratkaisu rikosoikeudellisessa asiassa.

96 Kantaja väittää joka tapauksessa, että kohtuullisen ajan ylittyminen ja siitä johtuva todisteiden kasaan kuivuminen estävät sitä puolustautumasta viemällä siltä erityisesti mahdollisuuden tukea kanteessa esitettyjä väitteitä. Lisäksi kantaja väittää, ettei se voi enää turvautua aiempiin työntekijöihinsä, jotka työskentelivät kyseisellä alalla ja asianomaisessa tytäryhtiössä. Kantaja väittää siten, että ”sen puolustautumista häiritään konkreettisesti”.

97 Kantajan mukaan siitä, että komissio on virheellisesti jättänyt ryhtymättä toimenpiteisiin edellä 16 kohdassa mainitussa Solvay II -tapauksessa annettua tuomiota seuranneiden viiden ja puolen aikana, on määrättävä erityinen seuraamus. Kantaja täsmentää tältä osin, että se saattoi perustellusti uskoa, että komissio oli luopunut aloittamasta asian käsittelyä uudelleen, joten kantaja ei ollut pyrkinyt pitämään järjestelmällisesti kirjaa tosiseikoista ja asiakirjoista, jotka olisivat voineet olla hyödyllisiä sen puolustuksen kannalta. Lisäksi kantajan arkistointipolitiikka edellytti, että muutoin kuin poikkeuksellisissa olosuhteissa arkistot tuhotaan järjestelmällisesti kymmenen ja jopa viiden vuoden kuluttua.

98 Lopuksi kantaja toteaa, että käsitys, jonka mukaan kantajalla on todistustaakka kohtuuttomuuden osalta, on ristiriidassa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön kanssa, sillä tämän mukaan kansallisilla viranomaisilla on velvollisuus esittää selvitys pitkien toimettomuusjaksojen syistä, eikä tällaisia jaksoja voida osoittaa perustelluiksi kuin poikkeuksellisissa olosuhteissa. Kantaja väittää myös, ettei sen – toisin kuin komission – voida väittää syyllistyneen toimenpiteeseen, jonka tarkoituksena oli viivyttää menettelyä vuodesta 1989 lähtien. Kantaja huomauttaa, että komissio on osoittautunut kykenemättömäksi noudattamaan todistusvoimaiseksi saattamista koskevia sisäisiä sääntöjään ja oikeusvarmuuden periaatetta, mikä on viivästyttänyt alkuperäisen päätöksen aineellista tutkintaa usealla vuodella.

99 Komissio kiistää kantajan väitteet.

– Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta

100 Aluksi on muistutettava, että käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevaa periaatetta on kilpailuasioissa noudatettava asetuksen N:o 17 mukaisesti käytävissä hallinnollisissa menettelyissä, joiden päätteeksi voidaan määrätä kyseisessä asetuksessa säädettyjä seuraamuksia, ja unionin tuomioistuimissa vireillä olevissa oikeudenkäynneissä (yhteisöjen tuomioistuimen edellä 38 kohdassa mainitussa PVC II -tapauksessa antama tuomio, 179 kohta).

101 Kantaja vetoaa hallinnollisen menettelyn kohtuutonta kestoa koskevan väitteensä tueksi ensinnäkin erityisesti siihen, että vaikka muutoksenhaulla ei ole lykkäävää vaikutusta, komissio odotti ilman mitään syytä viisi ja puoli vuotta, ennen kuin se teki uuden päätöksen sen jälkeen, kun päätös 91/298 oli kumottu edellä 16 kohdassa mainitussa Solvay II -tapauksessa annetulla tuomiolla.

102 Kuten ensimmäisen kanneperusteen ensimmäistä osaa tutkittaessa on todettu, vanhentuminen oli kuitenkin pysähtynyt asetuksen N:o 2988/74 3 artiklan mukaisesti koko sen oikeudenkäynnin ajaksi, joka käytiin yhteisöjen tuomioistuimessa sen johdosta, että edellä 16 kohdassa mainitussa Solvay II -tapauksessa annetusta tuomiosta oli valitettu. Komission ei näin ollen voida katsoa loukanneen käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevaa periaatetta pelkästään siitä syystä, että se odotti yhteisöjen tuomioistuimen valituksesta antamaa tuomiota ennen kuin se teki riidanalaisen päätöksen.

103 Toiseksi kantaja väittää yleisluonteisemmin, että hallinnollisen menettelyn kesto kokonaisuutena tarkasteltuna eli väitetiedoksiannon lähettämisestä riidanalaisen päätöksen tekemiseen ylitti kohtuullisen ajan.

104 Väite on hylättävä.

105 Käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevan periaatteen loukkaamista koskevaa väitettä tutkittaessa on nimittäin erotettava toisistaan hallinnollinen menettely ja oikeudenkäyntimenettely. Aikaa, jonka yhteisöjen tuomioistuimet tutkivat päätöksen 91/298 lainmukaisuutta ja edellä 16 kohdassa mainitussa Solvay II -tapauksessa annetun tuomion pätevyyttä, ei siten voida ottaa huomioon määritettäessä komissiossa käydyn menettelyn kestoa (ks. vastaavasti yhteisöjen tuomioistuimen edellä 38 kohdassa mainitussa PVC II -tapauksessa antama tuomio, 202–204 kohta).

106 Kolmanneksi kantaja arvostele hallinnollisen menettelyn kestoa edellä 19 kohdassa mainitussa asiassa komissio vastaan Solvay annetun tuomion julistamisesta riidanalaisen päätöksen tekemiseen.

107 Tältä osin on muistutettava, että tämä aika alkoi 6.4.2000, jolloin edellä 19 kohdassa mainitussa asiassa komissio vastaan Solvay annettu tuomio julistettiin, ja päättyi 13.12.2000, jolloin riidanalainen päätös tehtiin. Tämä hallinnollisen menettelyn vaihe kesti näin ollen kahdeksan kuukautta ja seitsemän päivää.

108 Komissio on tämän ajan kuluessa pelkästään tehnyt muodollisia muutoksia päätökseen 91/298 erityisesti lisäämällä siihen uuden osan, joka koskee ”[m]enettely[jä] yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa ja yhteisöjen tuomioistuimessa” ja jossa arvioidaan vanhentumisaikojen noudattamista. Lisäksi on todettava, ettei ennen riidanalaisen päätöksen tekemistä toteutettu mitään uusia selvittämistoimia, vaan komissio tukeutui kymmenen vuotta aiemmin toteutetun tutkinnan tuloksiin. On kuitenkin myönnettävä, että näissäkin olosuhteissa tällaiseen tulokseen pääsemiseksi saattaa olla välttämätöntä, että hallintoelin toteuttaa tiettyjä tarkastuksia ja käy neuvotteluja.

109 Tätä taustaa vasten ei ole syytä pitää edellä 19 kohdassa mainitussa asiassa komissio vastaan Solvay annetun tuomion julistamisen ja riidanalaisen päätöksen tekemisen välillä kulunutta kahdeksan kuukauden ja seitsemän päivän aikaa kohtuuttomana.

110 Siltä osin kuin on neljänneksi kysymys hallinnollisen menettelyn kestosta väitetiedoksiannon lähettämisen ja päätöksen 91/298 tekemisen välillä, on todettava, ettei kantaja ole väittänyt, että tätä kestoa voitaisiin sellaisenaan arvostella. Kantaja on nimittäin tyytynyt toteamaan, että ajan kohtuullisuutta arvioitaessa oli pidettävä lähtökohtana päivämäärää 13.3.1990 eli ajankohtaa, jona väitetiedoksianto osoitettiin sille, eikä se ole arvostellut yhdentoista ja puolen kuukauden aikaa, joka kului väitetiedoksiannosta siihen, että päätös 91/298 tehtiin 1.3.1991.

111 Kaikesta edellä todetusta ilmenee, ettei kantaja ole tuonut esiin mitään sellaista seikkaa, jonka perusteella voitaisiin katsoa, että koko hallinnollisen menettelyn kesto olisi nyt esillä olevassa asiassa liian pitkä.

112 Vaikka väitetiedoksiantoa edeltävä hallinnollisen menettelyn vaihe on otettava huomioon (ks. vastaavasti asia C-105/04 P, Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied v. komissio, tuomio 21.9.2006, Kok., s. I-8725, 51 kohta), on nimittäin katsottava, että koko hallinnollisen menettelyn kesto ei ole liian pitkä, kun otetaan huomioon erityisesti huhtikuusta 1989 lähtien toteutetut tarkastukset, niiden jälkeen esitetyt tietojensaantipyynnöt ja se, että komissio aloitti menettelyn omasta aloitteestaan 19.2.1990. Sen enempää komission huhtikuusta 1989 lähtien toteuttamien tarkastusten ja väitetiedoksiannon välistä noin yhdentoista kuukauden aikaa kuin koko hallinnollisen menettelyn kestoa ei näissä olosuhteissa voida pitää kohtuuttomana.

113 On lisäksi todettava, että joka tapauksessa käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevan periaatteen loukkaaminen oikeuttaa kumoamaan kilpailuasiaa koskevan hallinnollisen menettelyn päätteeksi tehdyn päätöksen vain, jos se samalla merkitsee asianomaisen yrityksen puolustautumisoikeuksien loukkaamista. Silloin kun ei ole näytetty toteen, että liian pitkän ajan kuluminen olisi vaikuttanut asianomaisten yritysten kykyyn puolustautua tehokkaasti, käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevan periaatteen loukkaaminen ei vaikuta hallinnollisen menettelyn pätevyyteen (ks. vastaavasti ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen edellä 25 kohdassa mainitussa PVC II -tapauksessa antama tuomio, 122 kohta).

114 Kantaja väittää tältä osin, että sen on vaikea puolustautua sellaisia syytöksiä vastaan, jotka koskevat tosiseikkoja, jotka ovat väitetysti tapahtuneet kyseessä olevana aikana, koska se ei voi enää turvautua tosiseikkojen tapahtuma-aikaan kyseisellä alalla ja asianomaisessa tytäryhtiössä töissä olleisiin työntekijöihinsä.

115 Komissio ei kuitenkaan ole toteuttanut selvittämistoimia edellä 19 kohdassa mainitussa asiassa komissio vastaan Solvay annetun tuomion julistamisen ja riidanalaisen päätöksen tekemisen välillä.

116 Lisäksi riidanalaisesta päätöksestä ilmenee, että se perustuu samoihin perusteisiin kuin päätös 91/298, että näiden kahden päätöksen sisältö on lähes sama ja ettei komissio ole ottanut huomioon mitään uutta seikkaa, joka olisi edellyttänyt puolustautumisoikeuden käyttämistä.

117 Kantajan puolustautumisoikeuksia ei ole näissä olosuhteissa loukattu.

118 Siltä osin kuin on kysymys oikeudenkäyntimenettelystä, on viidenneksi todettava, että kantaja ei kanteessaan suoraan riitauta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa ja sen jälkeen yhteisöjen tuomioistuimessa päätöksen 91/298 osalta käydyn oikeudenkäynnin kestoa.

119 Joka tapauksessa on muistutettava, että yhteisön oikeuden yleistä periaatetta, joka on saanut vaikutteita Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappaleesta ja jonka mukaan jokaisella on oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, ja erityisesti oikeutta kohtuullisen ajan kuluessa käytävään oikeudenkäyntiin sovelletaan myös kanteisiin, joiden kohteena on komission päätös, jossa yritykselle määrätään sakkoa kilpailuoikeuden rikkomisesta. Käsittelyajan kohtuullisuutta on arvioitava kunkin asian ominaispiirteiden perusteella ja erityisesti sen perusteella, mikä merkitys oikeusriidalla on asianosaiselle, asian monitahoisuuden perusteella sekä kantajan ja toimivaltaisten viranomaisten käyttäytymisen perusteella. Arviointiperusteiden luettelo ei ole tyhjentävä, eikä käsittelyajan kohtuullisuuden arviointi edellytä asian olosuhteiden järjestelmällistä tarkastelua kunkin arviointiperusteen valossa, kun jo yksi arviointiperuste osoittaa menettelyn keston perustelluksi. Asian monitahoisuudella voidaan siten perustella menettelyn ensi näkemältä liian pitkä kesto (ks. yhdistetyt asiat C-403/04 P ja C-405/04 P, Sumitomo Metal Industries ja Nippon Steel v. komissio, tuomio 25.1.2007, Kok., s. I-729, 115–117 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

120 On lisäksi huomautettava, että todettuaan asiassa C-185/95 P, Baustahlgewebe vastaan komissio, 17.12.1998 antamassaan tuomiossa (Kok., s. I-8417) ensin, että oikeudenkäynti ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa oli kestänyt kohtuuttoman kauan, yhteisöjen tuomioistuin katsoi prosessiekonomisista syistä ja tämän oikeudenkäyntivirheen korjaamiseksi välittömästi ja tehokkaasti, että oikeudenkäynnin liian pitkää kestoa koskeva valitusperuste oli perusteltu, joten valituksenalainen tuomio voitiin kumota siltä osin kuin siinä vahvistettiin valittajalle määrätyn sakon määräksi 3 miljoonaa ecua. Koska mikään ei viitannut siihen, että oikeudenkäynnin kesto olisi

vaikuttanut asian ratkaisun sisältöön, yhteisöjen tuomioistuin katsoi, että tämä valitusperuste ei kuitenkaan voinut johtaa siihen, että valituksenalainen tuomio kumottaisiin kokonaisuudessaan, mutta että sakon määrää oli kohtuullista alentaa 50 000 eculla oikeudenkäynnin liian pitkän keston vuoksi, joten se alensi asianomaiselle yritykselle määrätyn sakon määrää.

121 Tämän vuoksi on todettava, että koska mikään ei viittaa siihen, että oikeudenkäynnin kesto olisi vaikuttanut asian ratkaisun sisältöön, sillä, että yhteisöjen tuomioistuimet ovat nyt esillä olevassa asiassa mahdollisesti ylittäneet kohtuullisen ajan, ei olisi siinäkään tapauksessa, että se olisi näytetty toteen, mitään vaikutusta riidanalaisen päätöksen lainmukaisuuteen.

122 Lisäksi on todettava, että kantaja on kanteessaan nimenomaisesti luopunut siitä mahdollisuudesta, että sakkoa alennettaisiin korvaukseksi siitä, että sen oikeutta saada asiansa ratkaistuksi kohtuullisessa ajassa on saatettu loukata. Kantaja ei ole myöskään esittänyt vahingonkorvausvaatimusta.

123 Ensimmäisen kanneperusteen toinen osa ja näin ollen koko ensimmäinen kanneperuste on siis hylättävä.

Toinen kanneperuste, joka koskee olennaisten menettelymääräysten rikkomista

124 Toisessa kanneperusteessa on varsinaisesti seitsemän osaa, joista ensimmäinen koskee kollegisen päätöksenteon periaatteen loukkaamista, toinen oikeusvarmuuden periaatteen loukkaamista, kolmas sitä, että kantajan oikeutta tulla kuulluksi uudelleen on loukattu, neljäs sitä, ettei neuvoa-antavaa komiteaa kuultu uudelleen, viides neuvoa-antavan komitean sääntöjenvastaista kokoonpanoa, kuudes asiakirjavihkoon tutustumista koskevan oikeuden loukkaamista ja seitsemäs puolueettomuusperiaatteen, hyvän hallinnon periaatteen ja suhteellisuusperiaatteen loukkaamista.

125 Unionin yleisen tuomioistuimen käsityksen mukaan on tarkoituksenmukaista käsitellä toisen kanneperusteen kuudetta osaa samassa yhteydessä kuin neljättä kanneperustetta, joka koskee asiakirjavihkoon tutustumista koskevan oikeuden loukkaamista, sen jälkeen kun on tutkittu asiaan liittyvää aineellista kysymystä koskevaa kanneperustetta.

Kanneperusteen ensimmäinen osa, joka koskee kollegisen päätöksenteon periaatteen loukkaamista

– Asianosaisten lausumat

126 Kantaja huomauttaa, että 10.1.2001 päivätyn ja kilpailuasioista vastaavan komission jäsenen allekirjoittaman saatekirjeen mukaan riidanalainen päätös tehtiin komission jäsenten kollegiossa 13.12.2000.

127 Komission tiedottajan lausunnoista, jotka toistettiin erään tietotoimiston 12.12.2000 julkaisemassa lehdistötiedotteessa, ilmenee kuitenkin, että päätös siitä, että päätös 91/298 tehdään uudelleen, oli jo tehty viimeistään sitä päivää edeltävänä päivänä, jona komission jäsenten kollegio kokoontui tekemään ratkaisua.

128 Kantaja katsoo, että koska ei ole mitään mainintaa siitä, että komission jäsenten kollegio on tehnyt ratkaisun aikaisemmin kuin 12.12.2000, on pääteltävä, että riidanalaista päätöstä tehtäessä on loukattu kollegisen päätöksenteon periaatetta.

129 Kantaja toteaa lisäksi, että vaikka riidanalainen päätös olisi todella tehty komission jäsenten kollegiossa, tietotoimiston 12.12.2000 julkaisemasta lehdistötiedotteesta ilmenee, että komissio oli ilmeisesti päättänyt tehdä uuden päätöksen, jonka sisältö on sama kuin päätöksen 91/298, siitä syystä, että kantaja ei ollut missään vaiheessa riitauttanut viimeksi mainittua päätöstä aineellisesti. Kantaja kuitenkin väittää arvostelleensa komission oikeudellista arviointia ja tosiseikkoihin kohdistuvaa

arviointia sekä sakon aiheellisuutta ja määrää. Komission jäsenten kollegiolla ei näin ollen ollut oikeita tietoja kantajan kannasta, kun riidanalaisen päätöksen tekemisestä päätettiin.

130 Kantaja pyytää myös, että unionin yleinen tuomioistuin määräisi komission esittämään kaikki riidanalaisen päätöksen tekemistä koskevat sisäiset asiakirjat ja erityisesti pöytäkirjan kaikista komission jäsenten kollegion kokouksista, joissa päätösluonnoksesta keskusteltiin, sekä kollegiolle annetut asiakirjat.

131 Komissio kiistää kantajan väitteet.

– Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta

132 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan kollegisen päätöksenteon periaate perustuu siihen, että komission jäsenet osallistuvat yhdenvertaisesti päätöksentekoon, ja se edellyttää erityisesti sitä, että päätökset tehdään yhdessä ja että kaikki kollegion jäsenet ovat yhdessä poliittisesti vastuussa kaikista tehdyistä päätöksistä (asia C-191/95, komissio v. Saksa, tuomio 29.9.1998, Kok., s. I-5449, 39 kohta ja asia C-1/00, komissio v. Ranska, tuomio 13.12.2001, Kok., s. I-9989, 79 kohta).

133 Kollegisen päätöksenteon periaatteen kunnioittaminen ja erityisesti velvollisuus neuvotella päätöksistä yhdessä on selvästi niiden oikeussubjektien etujen mukaista, joihin päätöksistä aiheutuvat oikeusvaikutukset kohdistuvat, ja asianomaisille henkilöille on taattava, että komissio on todella tehnyt päätöksensä kollegisesti ja että päätökset vastaavat täsmälleen kollegion tahtoa. Näin on erityisesti sellaisten nimenomaisesti päätöksiksi luonnehdittujen tointen osalta, jotka komissio toteuttaa sen varmistamiseksi, että yritykset tai niiden yhteenliittymät noudattavat kilpailusään-

töjä, ja joiden tarkoituksena on kyseisten sääntöjen rikkomisen toteaminen, velvoitteiden asettaminen kyseisille yrityksille sekä taloudellisten seuraamusten määrääminen niille (edellä 65 kohdassa mainittu asia komissio v. BASF ym., tuomion 64 ja 65 kohta).

134 Nyt esillä olevassa asiassa kantaja vetoaa siihen, että erään tietotoimiston 12.12.2000 julkaiseman lehdistötiedotteen mukaan komission tiedottaja oli ilmoittanut, että komissio tekee saman päätöksen uudelleen 13.12.2000.

135 On kuitenkin todettava, että vaikka komission tiedottaja olisi esittänyt toteamukset, joihin kantaja viittaa, pelkästään sen seikan perusteella, että yksityisen yhtiön lehdistötiedotteessa mainitaan lausunto, joka ei ole millään tavalla virallinen, ei voida katsoa, että komissio on loukannut kollegisen päätöksenteon periaatetta. Lausunto ei nimittäin mitenkään sitonut komission jäsenten kollegiota, joka olisi 13.12.2000 pitämässään kokouksessa siis voinut myös päättää yhteisten neuvottelujen päätteeksi, ettei riidanalaista päätöstä tehdä.

136 On lisättävä, että komission virallinen lehdistötiedote julkaistiin 13.12.2000.

137 Lisäksi on todettava, että vaikka komission tiedottaja olisi todennut, että kantaja ei ollut missään vaiheessa riitauttanut päätöstä 91/298 aineellisesti, tällainen väite on tehoton. Riidanalaisen päätöksen 70 perustelukappaleesta nimittäin ilmenee, että komissio teki uuden päätöksen, jonka sisältö oli lähes sama kuin päätöksen 91/298, siitä syystä, että viimeksi mainittu oli kumottu menettelyvirheen vuoksi. On näin ollen merkityksetöntä, oliko kantaja arvostellut päätöstä 91/298 aineellisesti.

138 Edellä todetusta seuraa, ettei ole syytä määrätä prosessinjohtotoimenpiteenä, että komission on esitettävä kaikki riidanalaisen päätöksen tekemistä koskevat sisäiset asiakirjat.

139 Toisen kanneperusteen ensimmäinen osa on näin ollen hylättävä.

Kanneperusteen toinen osa, joka koskee oikeusvarmuuden periaatteen loukkaamista

– Asianosaisten lausumat

140 Kantaja antaa ymmärtää, että riidanalaisen päätöksen tekoajankohtana sovelletussa komission työjärjestyksessä (EYVL 1999, L 252, s. 41) vahvistetut todistusvoimaiseksi saattamista koskevat menettelymääräykset eivät vastaa sitä, mitä edellä 65 kohdassa mainitussa asiassa komissio vastaan BASF ym. annetussa tuomiossa (73–76 kohta) ja edellä 19 kohdassa mainitussa asiassa komissio vastaan Solvay annetussa tuomiossa (44–49 kohta) todetaan.

141 Kantajan mukaan kyseessä olevana aikana voimassa olleen komission työjärjestyksen 16 artiklan ensimmäisessä kohdassa ei nimittäin aseteta mitään menettelymääräystä riidanalaisen päätöksen todistusvoimaiseksi saattamisen osalta, eikä tätä päätöstä ole allekirjoitettu vaikka siinä mainitaan kilpailuasioista vastaavan komission jäsenen nimi. Kantaja toteaa erityisesti, ettei työjärjestyksessä määrätä, että hyväksytyt toimet on liitettävä tiivistelmään silloin, kun tämä laaditaan, joten ”tiivistelmän tai asialuettelon todistusvoimaiseksi saattamisella ei ole välitöntä yhteyttä hyväksyttyyn toimeen”. Komission työjärjestyksen 16 artiklan ensimmäinen kohta poikkeaa tältä osin neuvoston työjärjestyksen vahvistamisesta 5.6.2000 tehdyn neuvoston päätöksen (EYVL L 149, s. 21) 15 artiklasta.

142 Kantaja katsoo näin ollen, että komission työjärjestyksessä jätetään huomiotta todistusvoimaiseksi saattamista koskevien menettelymääräysten perustavanlaatuisuus ja rikotaan oikeusvarmuuden periaatetta. Riidanalaista päätöstä ei siten ole saatettu todistusvoimaiseksi pätevästi.

143 Komissio kiistää kantajan väitteet.

– Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta

144 Unionin yleinen tuomioistuin katsoo aluksi, että kantajan väitteet ja perustelut on ymmärrettävä niin, että kantaja väittää, että riidanalaisen päätöksen tekoajankohtana voimassa olleen komission työjärjestyksen eräs määräys on lainvastainen.

145 On katsottava, että tällainen lainvastaisuusväite voidaan ottaa tutkittavaksi.

146 Oikeuskäytännössä on nimittäin katsottu, että EY 241 artiklan soveltamisalan on katettava myös sellaiset toimielimen työjärjestyksen määräykset, joissa, vaikka ne eivät muodostakaan riidanalaisen päätöksen oikeudellista perustaa ja vaikka niillä ei olekaan tässä perustamissopimuksen artiklassa tarkoitetun asetuksen vaikutuksia vastaavia vaikutuksia, määritellään päätöksen tekemiseksi vaaditut olennaiset menettelymääräykset ja joilla näin ollen taataan oikeusvarmuus niiden henkilöiden osalta, joille päätös on osoitettu. On nimittäin tärkeää, että jokainen, jolle päätös on osoitettu, voi liitännäisesti riitauttaa sellaisen säädöksen laillisuuden, jolla on merkitystä tämän päätöksen muodollisen pätevyyden kannalta, huolimatta siitä, että kyseinen säädös ei ole päätöksen oikeudellinen perusta, jos hänellä ei ole ollut tilaisuutta vaatia kyseisen säädöksen kumoamista, ennen kuin riidanalainen päätös annettiin hänelle tiedoksi. Näin ollen komission työjärjestyksen määräyksistä voidaan esittää lainvastaisuusväite siinä määrin kuin niillä varmistetaan yksityisten oikeussubjektien suoja (ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen edellä 25 kohdassa mainitussa PVC II -tapauksessa antama tuomio, 286 ja 287 kohta).

147 On lisäksi muistutettava, että lainvastaisuusväite on rajoitettava koskemaan vain sitä, mikä on välttämätöntä asian ratkaisun kannalta.

148 EY 241 artiklan tarkoituksena ei nimittäin ole mahdollistaa sitä, että asianosainen voisi kiistää minkä tahansa luonteeltaan yleisen säädöksen sovellettavuuden minkä tahansa kanteen tueksi. Yleistä säädöstä, jonka lainvastaisuuteen vedotaan, on voitava soveltaa joko välittömästi tai välillisesti kanteen kohteena olevaan asiaan, ja kanteen kohteena olevan yksittäispäätöksen ja kyseisen yleisen säädöksen välillä on oltava välitön oikeudellinen yhteys (ks. ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen edellä 25 kohdassa mainitussa PVC II -tapauksessa antama tuomio, 288 ja 289 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

149 Tältä osin on muistutettava, että riidanalainen päätös on saatettu todistusvoimaiseksi työjärjestyksen 16 artiklan ensimmäisen kohdan nojalla. Tämän päätöksen ja työjärjestyksen artiklan, jonka lainvastaisuuteen kantaja vetoaa, välillä on siten välitön oikeudellinen yhteys. Tästä seuraa, että riidanalaisen päätöksen tekoajankohtana sovelletun työjärjestyksen 16 artiklan ensimmäisestä kohdasta voidaan esittää lainvastaisuusväite.

150 On siis selvitettävä, ovatko komission työjärjestyksessä todistusvoimaiseksi saattamisen osalta vahvistetut menettelymääräykset oikeusvarmuuden periaatteen asettamien vaatimusten mukaisia.

151 Nyt esillä olevassa asiassa säädösteksti, johon on tukeuduttava, on riidanalaisen päätöksen tekoajankohtana sovelletun komission työjärjestyksen 16 artiklan ensimmäinen kohta, jossa määrätään seuraavaa:

”Kokouksessa hyväksytyt säädökset liitetään todistusvoimaisella kielellä tai todistusvoimaisilla kielillä erottamattomasti tiivistelmään, joka laaditaan komission sen

kokouksen jälkeen, jossa säädökset on hyväksytty. Säädökset vahvistetaan tiivistelmän viimeiselle sivulle lisättävillä puheenjohtajan ja pääsihteerin allekirjoituksilla.”

152 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen edellä 25 kohdassa mainitussa PVC II -tapauksessa antamassa tuomiossa tutkittiin 17.2.1993 hyväksytyn komission työjärjestyksen (EYVL L 230, s. 15) 16 artiklan ensimmäisen kohdan lainmukaisuutta; tässä kohdassa määrättiin seuraavaa:

”Istunnoissa – – annetut säädökset liitetään todistusvoimaisella kielellä tai todistusvoimaisilla kielillä sen komission istunnon pöytäkirjaan, jossa ne on annettu tai todettu annetuiksi. Puheenjohtaja ja pääsihteeri saattavat nämä säädökset todistusvoimaisiksi pöytäkirjan ensimmäiselle sivulle tekemällään allekirjoituksella.”

153 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tässä tuomiossa katsonut, että tässä määräyksessä määrättyjen yksityiskohtaisten sääntöjen noudattaminen oli sellaisenaan riittävä tae, jolla voitiin riitatapauksessa varmistaa, että tiedoksi annetut tai julkaistut tekstit vastaavat täysin kollegion hyväksymää tekstiä ja tätä kautta myös laatijansa tahtoa. Koska tämä teksti oli liitetty pöytäkirjaan ja koska puheenjohtaja ja pääsihteeri olivat allekirjoittaneet pöytäkirjan ensimmäisen sivun, pöytäkirjan ja siihen liittyvien asiakirjojen välillä oli yhteys, jonka nojalla voitiin varmistua kollegion päätöksen täsmällisestä sisällöstä ja muodosta. Viranomaisen oli tässä suhteessa oletettava toimineen asiaan sovellettavan lainsäädännön mukaisesti, niin kauan kuin yhteisöjen tuomioistuimet eivät olleet todenneet sen toimineen säännösten vastaisesti. Näin ollen työjärjestyksen 16 artiklan ensimmäisessä kohdassa asetettujen yksityiskohtaisten sääntöjen mukaisesti tehtyä todistusvoimaiseksi saattamista oli pidettävä laillisena (ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen edellä 25 kohdassa mainitussa PVC II -tapauksessa antama tuomio, 302–304 kohta).

154 On kuitenkin todettava, että riidanalaisen päätöksen tekoajankohtana sovelletun komission työjärjestyksen 16 artiklan ensimmäisen kohdan mukainen todistusvoimaiseksi saattamista koskeva menettely on muotovaatimuksiltaan tiukempi kuin se, jota tarkasteltiin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen edellä 25 kohdassa mainitussa PVC II -tapauksessa antamassa tuomiossa.

155 Näiden kahden version välillä on nimittäin tehty seuraavat muutokset: kokouksessa hyväksyttyjä säädöksiä ei enää pelkästään ”liitetä” pöytäkirjaan, vaan ne ”liitetään – – erottamattomasti”; sana ”pöytäkirja” on korvattu sanalla ”tiivistelmä”; tiivistelmä laaditaan ”kokouksen jälkeen”, eikä allekirjoitus enää tule ”pöytäkirjan ensimmäiselle sivulle” vaan ”tiivistelmän viimeiselle sivulle”.

156 Kokonaisuutena tarkasteltuna nämä muutokset vahvistavat menettelyllisiä takeita, jotka annetaan sen varmistamiseksi, että oikeusvarmuuden periaatetta noudatetaan.

157 Riidanalaisen päätöksen tekoajankohtana sovelletun komission työjärjestyksen 16 artiklan ensimmäinen kohta ei näin ollen ole lainvastainen.

158 Toisen kanneperusteen toinen osa on näissä olosuhteissa hylättävä.

Kanneperusteen kolmas osa, jonka mukaan kantajan oikeutta tulla kuulluksi uudelleen on loukattu

– Asianosaisten lausumat

159 Kantaja myöntää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on edellä 25 kohdassa mainitussa PVC II -tapauksessa antamansa tuomion 246–252 kohdassa katsonut, että kun komission päätös on kumottu menettelyvirheen vuoksi, asianomaisia yrityksiä pitää ennen uuden päätöksen tekemistä kuulla uudestaan ainoastaan siltä osin kuin uuteen päätökseen sisältyy uusia väitteitä.

160 Kantajan mukaan tätä ratkaisua ei kuitenkaan voida soveltaa nyt esillä olevan asian tosiseikkoihin. Ensinnäkin hallinnollisessa menettelyssä on ollut useita virheitä sen johdosta, että oikeutta tutustua asiakirjavihkoon on loukattu. Toiseksi riidanalaisessa päätöksessä toistetaan analyysi, joka on esitetty päätöksessä 91/297, joka on kumottu muista syistä kuin pelkkien muotovirheiden johdosta ja jota ei ole tehty uudelleen.

161 Kantaja katsoo siten, että päätöksen 91/297 kumoaminen on vaikuttanut riidanalaista päätöstä koskevien valmistelevien toimien pätevyyteen. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on edellä 17 kohdassa mainitussa Solvay I -tapauksessa antamassaan tuomiossa nimittäin todennut, että sillä, että komissio kieltäytyi täydellisesti antamasta tietoa asiakirjojen sisällöstä, loukattiin kantajan oikeutta tutustua asiakirjavihkoon. Kantaja toteaa lisäksi, että tämä menettelyvirhe vaikuttaa yhtä suuressa määrin päätöksen 91/298 tekemiseen johtaneeseen hallinnolliseen menettelyyn kuin päätöstä 91/927 koskeneeseen hallinnolliseen menettelyyn. Komission olisi näin ollen pitänyt aloittaa menettely uudelleen antamalla kantajalle oikeus tutustua komission asiakirjavihkoon täysimääräisesti ja antaa sen jälkeen kantajalle tilaisuus esittää kaikki kirjalliset ja suulliset huomautuksensa tältä osin.

162 Kantajan mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen edellä 25 kohdassa mainitussa PVC II -tapauksessa antamassa tuomiossa hyväksytty tulkinta on lisäksi oikeudellisesti virheellinen, koska oikeus tulla kuulluksi supistetaan siinä pelkäksi asianomaisen yrityksen mahdollisuudeksi esittää huomautuksensa sitä kohtaan esitetyistä väitteistä. Jokaisella asianomaisella yrityksellä on nimittäin myös oikeus tulla kuulluksi ja esittää huomautuksensa sakkojen aiheellisuudesta, tarkoituksenmukaisuudesta ja määrästä. Kantaja toteaa oikeuskäytäntöön viitaten, että yrityksille, joille saatetaan osoittaa päätös, jossa niiden todetaan syyllistyneen rikkomiseen ja määrätään niille tämän johdosta sakko, on annettava tilaisuus esittää kaikki huomautuksensa sakosta hallinnollisen menettelyn vaiheessa. Sen johdosta, kuinka paljon nyt esillä olevassa asiassa on kulunut aikaa, kantaja väittää, että sillä olisi ollut uusia huomautuksia siitä, että komission toimivalta määrätä sille sakkoja oli vanhentunut, ja kohtuullisen ajan ylittymisestä sekä sakon määrästä.

163 Kantaja katsoo, että sitä olisi päätöksen 91/297 kumoamisen johdosta pitänyt kuulla komission analyysin sisäisestä johdonmukaisuudesta, sillä komissio on riidanalaisessa päätöksessä esittänyt syyksi luetun rikkomisen niin, että se vahvistaa väitetysti noudatetun yleisen kilpailua rajoittavan politiikan vaikutuksia, ja riidanalaiseen päätökseen sisältyvien tiettyjen sellaisten toteamusten pätevyydestä, jotka koskevat kantajan ja ICI:n kartellin olemassaoloa ja jotka on suoraan lainattu päätöksestä 91/297.

164 Komissio kiistää kantajan väitteet.

– Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta

165 Kun päätös, jossa määrätään seuraamuksia EY 81 artiklan 1 kohtaa rikkoneille yrityksille, on kumottu sellaisen menettelyvirheen vuoksi, joka koskee yksinomaan niitä menettelytapoja, joiden mukaisesti komission jäsenten kollegio on lopullisesti tehnyt päätöksen, ja komissio tekee sen jälkeen uuden päätöksen, joka on sisällöltään olennaisilta osin samanlainen ja perustuu samoihin väitteisiin, komission ei tarvitse kuulla asianomaisia yrityksiä uudelleen (ks. vastaavasti yhteisöjen tuomioistuimen edellä 38 kohdassa mainitussa PVC II -tapauksessa antama tuomio, 83–111 kohta).

166 Oikeuskysymykset, jotka voivat nousta esille EY 233 artiklaa sovellettaessa – kuten kysymykset, jotka koskevat ajan kulumista, mahdollisuutta ryhtyä uudelleen toimenpiteisiin, menettelyn uudelleenaloittamiseen liittyvää oikeutta tutustua asiakirjavihkoon, kuulemismenettelyistä vastaavan neuvonantajan ja neuvoa-antavan komitean osallistumista asian käsittelyyn sekä asetuksen N:o 17 20 artiklan mahdollisia vaikutuksia –, eivät myöskään edellytä uusia kuulemistilaisuuksia, koska ne eivät muuta väitteiden sisältöä, ja nämä kysymykset voidaan ainoastaan saattaa – tarvittaessa – myöhemmin tuomioistuinvalvonnan kohteeksi (ks. vastaavasti yhteisöjen tuomioistuimen edellä 38 kohdassa mainitussa PVC II -tapauksessa antama tuomio, 93 kohta).

167 Komissio on nyt esillä olevassa asiassa toistanut päätöksen 91/298 sisällön melkein kokonaan. Se on pelkästään täydentänyt riidanalaista päätöstä osalla, joka koskee menettelyjä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa ja yhteisöjen tuomioistuimessa.

168 Komissio on kylläkin lisännyt tosiseikkoja koskevaan riidanalaisen päätöksen osaan myös perustelukappaleita, jotka ovat peräisin päätöksestä 91/297, joka sittemmin kumottiin edellä 17 kohdassa mainitussa Solvay I -tapauksessa annetulla tuomiolla.

169 On kuitenkin todettava yhtäältä, että päätöksessä 91/298, joka on riidanalaisen päätöksen taustalla, viitattiin nimenomaisesti päätökseen 91/297, siltä osin kuin on kysymys tuotetta ja soodamarkkinoita koskevista tiedoista (ks. päätöksen 91/298 perusteluosan I B kohta). Kantaja sitä paitsi myöntää vastauksessaan, että riidanalaisessa päätöksessä toistetut päätöksen 91/297 osat olivat ”erottamaton osa” päätöstä 91/298.

170 Toisaalta nämä tiedot, jotka ovat luonteeltaan pelkästään tosiseikkoja, eivät ole relevantteja sen rikkomisen osalta, josta kantajaa moititaan nyt käsiteltävänä olevassa asiassa. Nyt esillä olevassa asiassa kyseessä oleva käyttäytyminen liittyy nimittäin kantajan ja CFK:n sopimaan kartelliin eikä kantajan ja ICI:n välisiin kilpailua rajoittaviin menettelytapoihin.

171 Näin ollen todettava, että riidanalaisen päätöksen ja päätöksen 91/298 sisältö on olennaisilta osiltaan sama ja että ne perustuvat samoihin perusteisiin.

172 Edellä 165 ja 166 kohdassa mainitun oikeuskäytännön mukaan komissio ei siten ollut velvollinen kuulemaan kantajaa uudelleen ennen riidanalaisen päätöksen tekemistä.

173 Siltä osin kuin on lisäksi kysymys väitteestä, jonka mukaan oikeutta tutustua asiakirjavihkoon on loukattu, on todettava, että sen osalta on esitetty erillinen kanneperuste, joten sitä käsitellään toisaalla.

174 Edellä todetusta seuraa, että toisen kanneperusteen kolmas osa on hylättävä.

Kanneperusteen neljäs osa, joka koskee sitä, ettei kilpailunrajoituksia ja määräävää markkina-asemaa käsittelevää neuvoa-antavaa komiteaa kuultu uudelleen

– Asianosaisten lausumat

175 Kantaja riitauttaa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen edellä 25 kohdassa mainitussa PVC II -tapauksessa antaman tuomion 254–257 kohdassa esittämän käsityksen, jonka mukaan neuvoa-antavaa komiteaa ei tässä asiassa tarvinnut kuulla uudelleen. Kantajan mukaan – toisin kuin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on katsonut tässä tuomiossa – velvollisuus kuulla neuvoa-antavaa komiteaa ei seuraa asetuksen N:o 17 19 artiklan 1 ja 2 kohdassa säädetyistä kuulemisista 25.7.1963 annetun komission asetuksen N:o 99/63/ETY (EYVL 1963, 127, s. 2268) 1 artiklasta, jossa säännellään pelkästään noudatettavan menettelyn aikajärjestystä, vaan asetuksen N:o 17 10 artiklasta, sellaisena kuin asetusta sovellettiin tosiseikkojen tapahtuma-aikaan. Kantaja toteaa lisäksi, että vaikka neuvoa-antavan komitean kuuleminen on tärkeä menettelyllinen tae, sillä pyritään muuhun päämäärään kuin pelkästään sellaisen yrityksen kuulemiseen, jota päätösluonnos koskee, mistä kantajan mukaan todistaa se, ettei se, että yritys luopuu kuulemisesta, vapauta komissiota kuulemasta neuvoa-antavaa komiteaa.

176 Kantaja katsoo tämän vuoksi, että nyt esillä olevassa asiassa neuvoa-antavaa komiteaa olisi pitänyt kuulla komission suunnitelmasta tehdä riidanalainen päätös edellä 19 kohdassa mainitussa asiassa komissio vastaan Solvay annetun tuomion johdosta ja erityisesti siitä, oliko käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevaa periaatetta noudatettu.

177 Komissio kiistää kantajan väitteet.

– Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta

178 Asetuksen N:o 17 10 artiklassa, sellaisena kuin asetusta sovellettiin tosiseikkojen tapahtuma-aikaan, säädetään seuraavaa:

”3. Kilpailunrajoituksia ja määräävää markkina-asemaa käsittelevää neuvoa-antavaa komiteaa on kuultava ennen päätöksen tekemistä 1 kohdassa tarkoitetussa menettelyssä tai ennen päätöksen tekemistä [EY 81] artiklan 3 kohdan nojalla tehdyn päätöksen uudistamisesta, muuttamisesta tai peruuttamisesta.

– –

5. Kuuleminen tapahtuu komission koolle kutsumassa yhteisessä kokouksessa, jota ei saa pitää ennen kuin kokouskutsun lähettämisestä on kulunut 14 päivää. Kokouskutsuun on jokaisen tutkittavan tapauksen osalta liitettävä sen yhteenveto ja tieto tärkeimmistä asiakirjoista sekä alustava päätösluonnos.”

179 Lisäksi asetuksen N:o 99/63 1 artiklassa säädetään seuraavaa:

”Ennen kuin komissio kuulee kilpailunrajoituksia ja määräävää markkina-asemaa käsittelevää neuvoa-antavaa komiteaa, sen on järjestettävä asetuksen N:o 17 19 artiklan 1 kohdan mukainen kuuleminen.”

180 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan asetuksen N:o 99/63 1 artiklasta seuraa, että asianomaisten yritysten ja neuvoa-antavan komitean kuuleminen ovat tarpeen samoissa tilanteissa (yhdistetyt asiat 46/87 ja 227/88, Hoechst v. komissio, tuomio 21.9.1989, Kok., s. 2859, Kok. Ep. X, s. 145, 54 kohta ja yhteisöjen tuomioistuimen edellä 38 kohdassa mainitussa PVC II -tapauksessa antama tuomio, 115 kohta).

181 Asetus N:o 99/63 on korvattu kuulemisesta tietyissä [EY 81] ja [EY 82] artiklan mukaisissa menettelyissä 22.12.1998 annetulla komission asetuksella (EY) N:o 2842/98 (EYVL L 354, s. 18), joka oli voimassa riidanalaisen päätöksen tekoajankohtana ja jonka 2 artiklan 1 kohdan sanamuoto vastaa suuressa määrin asetuksen N:o 99/63 1 artiklan sanamuotoa.

182 Nyt esillä olevassa asiassa on todettava, että riidanalaisen päätöksen mukaan kilpailunrajoituksia ja määräävää markkina-asemaa käsittelevää neuvoa-antavaa komiteaa kuultiin ennen päätöksen 91/298 tekemistä. Kantaja ei kiistä sen enempää tämän kuulemisen tapahtumista kuin sen sääntöjenmukaisuutta.

183 Näin ollen on todettava, että koska riidanalainen päätös ei sisällä olennaisia muutoksia päätökseen 91/298 verrattuna, komissio, joka ei ollut velvollinen kuulemaan kantajaa uudelleen ennen riidanalaisen päätöksen tekemistä, ei ollut sen enempää velvollinen kuulemaan neuvoa-antavaa komiteaa uudelleen (ks. vastaavasti yhteisöjen tuomioistuimen edellä 38 kohdassa mainitussa PVC II -tapauksessa antama tuomio, 118 kohta).

184 Toisen kanneperusteen neljäs osa on siten hylättävä.

Kanneperusteen viides osa, joka koskee kilpailunrajoituksia ja määräävää markkina-asemaa käsittelevän neuvoa-antavan komitean sääntöjenvastaista kokoonpanoa

– Asianosaisten lausumat

185 Kantaja väittää, että sen jälkeen kun kilpailunrajoituksia ja määräävää markkina-asemaa käsittelevää neuvoa-antavaa komiteaa oli kuultu, mikä oli tapahtunut ennen päätöksen 91/298 ja riidanalaisen päätöksen tekemistä, yhteisöön oli 1.1.1995 liittynyt kolme valtiota. Koska neuvoa-antavassa komiteassa on oltava kunkin jäsenvaltion edustaja, sen kokoonpano ei enää ollut pätevä, kun komissio laati riidanalaisen päätöksen tekemiseen johtaneen luonnoksen. Kantajan mukaan komission olisi siten pitänyt kuulla neuvoa-antavaa komiteaa uudelleen tämän sääntöjenmukaisessa kokoonpanossa.

186 Komissio kiistää kantajan väitteet.

– Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta

187 Asetuksen N:o 17 10 artiklan 4 kohdassa, sellaisena kuin asetusta sovellettiin tosiseikkojen tapahtuma-aikaan, säädetään seuraavaa:

”Neuvoa-antavassa komiteassa on virkamiehiä, joiden toimivaltaan kilpailunrajoituksiin ja määräävään markkina-asemaan liittyvät kysymykset kuuluvat. Kukin jäsenvaltio nimeää edustajakseen virkamiehen, jonka sijalla voi hänen estyneenä ollessaan toimia toinen virkamies.”

188 Oikeuskäytännön mukaan toimielimen kokoonpanon muuttuminen ei vaikuta itse toimielimen jatkuvuuteen, ja toimielimen lopulliset tai valmistelevat toimet säilyttävät lähtökohtaisesti kaikki vaikutuksensa (asia C-331/88, Fedesa ym., tuomio 13.11.1990, Kok., s. I-4023, 36 kohta).

189 On lisäksi todettava, ettei ole olemassa mitään yhteisön oikeuden yleistä periaatetta, joka edellyttäisi sellaisen hallintoelimen, jossa on vireillä menettely, joka voi johtaa sakkojen määräämiseen, kokoonpanon pysymistä muuttumattomana (ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen edellä 25 kohdassa mainitussa PVC II -tapauksessa antama tuomio, 322 ja 323 kohta).

190 Tästä seuraa, ettei komissio ollut velvollinen kuulemaan neuvoa-antavaa komiteaa uudelleen sen johdosta, että yhteisöön liittyi kolme uutta valtiota.

191 Toisen kanneperusteen viides osa on siten hylättävä.

Kanneperusteen seitsemäs osa, jonka mukaan puolueettomuusperiaatetta, hyvän hallinnon periaatetta ja suhteellisuusperiaatetta on loukattu

– Asianosaisten lausumat

192 Kantaja toteaa, että riidanalaisessa päätöksessä toistetaan käytännössä sanasta sanaan kymmenen vuotta aiemmin tehty päätös ja ettei siinä oteta millään tavalla huomioon ajan kulumista ja päätöksen 91/297 kumoamisen seurauksia. Kantaja väittää lisäksi, että komission olisi pitänyt antaa sille oikeus tutustua asiakirjavihkoon täysimääräisesti.

193 Kantajan mukaan riidanalainen päätös on lisäksi suhteeton, koska sen vaikutuksesta menettely aloitetaan uudelleen kauan tosiseikkojen tapahtumisen jälkeen, ja päätös on siten joka tapauksessa täysin vailla tehokasta vaikutusta.

194 Kantaja väittää lisäksi, ettei komissio ole tuonut esiin syitä, joiden vuoksi se piti tarkoituksenmukaisena, että kantajaan kohdistetaan uudelleen ”erittäin ankara päätös”, vaikka komissio oli muutoin luopunut tekemästä uutta päätöstä päätöksen 91/297 kumoamisen johdosta. Kantajan mukaan komissio on kuitenkin käsitellyt yhtenä kokonaisuutena niitä rikkomisia, joiden johdosta tehtiin päätökset 91/297, 91/298 ja 91/299, joita laadittaessa tämä seikka otettiin huomioon. Unionin yleisen tuomioistuimen on siten mahdotonta arvioida komission sen ratkaisun perusteluja, että se tekee uuden päätöksen, jonka sisältö on lähes sama kuin päätöksen 91/298.

195 Komissio kiistää kantajan väitteet.

– Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta

196 Väittäessään, että puolueettomuusperiaatetta, hyvän hallinnon periaatetta ja suhteellisuusperiaatetta on loukattu, kantaja toistaa samat väitteet ja perustelut, joihin se on jo vedonnut ja jotka koskevat erityisesti ajan kulumista ja oikeutta tutustua asiakirjavihkoon ja jotka unionin yleinen tuomioistuin tutkii toisaalla.

197 Ainoa uusi seikka koskee perustelujen puuttumista sen osalta, että komissio on tehnyt uuden päätöksen, jonka sisältö on lähes sama kuin päätöksen 91/298. Tältä osin on kuitenkin todettava, että komissio on perustellut, miksi se tekee päätöksen 91/298 uudelleen, riidanalaisen päätöksen 67–78 perustelukappaleessa, jotka ovat lisäys päätökseen 91/298 nähden. Kantajan väite ei näin ollen perustu tosiseikkoihin.

198 Toisen kanneperusteen seitsemäs osa on siten hylättävä.

199 Kaikesta edellä esitetystä seuraa, että toinen kanneperuste on hylättävä kokonaisuudessaan, jollei muuta ilmene, kun kanneperusteen kuudetta osaa, jonka mukaan oikeutta tutustua asiakirjavihkoon on loukattu, tutkitaan neljännen kanneperusteen yhteydessä.

Kolmas kanneperuste, joka koskee jäsenvaltioiden väliseen kauppaan kohdistuvan vaikutuksen puuttumista

Asianosaisten lausumat

200 Kantaja väittää, että riidanalainen päätös on ”perusteltu huonosti”, koska komissio on yrittäessään näyttää jäsenvaltioiden väliseen kauppaan kohdistuvan vaikutuksen toteen tyytynyt viittamaan väitettyyn yleiseen politiikkaan, jota kantaja noudatti hallitakseen yhteisön soodamarkkinoita, ja toteamaan, että kantajan ja CFK:n väitetysti tekemä sopimus oli osa tätä yleistä politiikkaa.

201 Kantajan mukaan tämä viittaus väitettyyn yleiseen politiikkaan viittaa komission kantaan, sillä komissio on kalsinoitua soodaa koskevissa asioissa katsonut aina, että EY 82 ja EY 82 artiklaan kohdistuvat väitetyt rikkomiset vahvistivat toisiaan muodostaen kokonaisstrategian, jolla tähdättiin markkinoiden eristämiseen ja kilpailun rajoittamiseen.

202 Kantaja toteaa ensinnäkin, että komissio ei kuitenkaan ole missään vaiheessa onnistunut näyttämään toteen kaikkien kalsinoidun soodan tuottajien välisen väitetyn ”eurooppalaisen kartellin” olemassaoloa.

203 Toiseksi kantaja toteaa, että vaikka komission arvostelemat käyttäytymismuodot olisivat olleet väärinkäyttöä, ne olivat yksittäisiä tapahtumia, joilla ei ollut merkittävää vaikutusta kilpailuun.

204 Kantaja katsoo kolmanneksi, että kyseessä oleva väitetty sopimus koski hyvin pieniä määriä, sillä komission mainitsema määrä oli 11 000 tonnia kahden vuoden aikana yli miljoonan tonnin markkinoilla eli noin yksi prosentti Saksan markkinoiden vuosikulutuksesta ja noin neljä prosenttia CFK:n kokonaistuotantokapasiteetista. Lisäksi sopimus koski oletetusti sellaisia kalsinoidun soodan määriä, joita CFK ei pystynyt myymään markkinoilla. Väitetty sopimus ei kantajan mukaan näin ollen ollut omiaan rajoittamaan jäsenvaltioiden välistä kauppaa tuntuvasti.

205 Kantaja huomauttaa vastauksessaan, että vaikka se ei ole esittänyt nimenomaista kanneperustetta sen sopimuksen olemassaolosta, jonka komissio väittää sen tehneen CFK:n kanssa, tämä ei tarkoita, että se myöntäisi tällaisen sopimuksen olemassaolon.

206 Kantaja toteaa myös, että Saksassa noudatetut hinnat olivat korkeampia kuin muualla yhteisössä noudatetut hinnat. Jos CFK olisi halunnut myydä nämä määrät muissa jäsenvaltioissa, sen tulot olisivat laskeneet, eikä sen intressissä ollut kasvattaa näitä tulonmenetyksiä alentamalla edelleen hintoja näillä markkinoilla. Ilman väitettyä sopimusta CFK:n intressissä oli myydä määrät, joita DSW ei ottanut vastaan, Saksan markkinoilla.

207 Komissio kiistää kantajan väitteet.

Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta

208 EY 81 artiklan 1 kohtaa sovelletaan vain sopimuksiin, jotka ovat omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan yritysten välinen sopimus on omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan sillä edellytyksellä, että objektiivisten oikeudellisten seikkojen ja tosiseikkojen muodostaman kokonaisuuden perusteella on nähtävissä riittävän todennäköisesti, että se voi tosiasiallisesti tai mahdollisesti vaikuttaa jäsenvaltioiden välisiin kauppavirtoihin suoraan tai välillisesti tavalla, joka voi haitata valtioiden välisten yhtenäismarkkinoiden tavoitteiden toteutumista (asia 42/84, Remia ym. v. komissio, tuomio 11.7.1985, Kok., s. 2545, Kok. Ep. VIII, s. 287, 22 kohta ja yhdistetyt asiat T-217/03 ja T-245/03, FNCBV ym. v. komissio, tuomio 13.12.2006, Kok., s. II-4987, 63 kohta). Vaikutus yhteisön sisäiseen kauppaan johtuu siten yleensä useiden sellaisten tekijöiden yhteisvaikutuksesta, jotka erikseen tarkasteltuina eivät välttämättä olisi ratkaisevia (asia C-250/92, DLG, tuomio 15.12.1994, Kok., s. I-5641, 54 kohta ja asia C-359/01 P, British Sugar v. komissio, tuomio 29.4.2004, Kok., s. I-4933, 27 kohta).

209 Tältä osin on merkityksetöntä, onko kartellin vaikutus kauppaan kielteinen, neutraali vai myönteinen. Kilpailunrajoitus on nimittäin omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, jos se voi kääntää kauppavirtoja pois suunnasta, jota ne olisivat muuten noudattaneet (ks. vastaavasti yhdistetyt asiat 209/78–215/78 ja 218/78, van Landewyck ym. v. komissio, tuomio 29.10.1980, Kok., s. 3125, Kok. Ep. V, s. 355, 172 kohta).

210 On lisäksi todettava, että kartelli kuuluu EY 81 artiklan soveltamisalaan jo sen perusteella, että se kykenee vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, eli mahdollisen vaikutuksensa perusteella, eikä ole tarpeen näyttää toteen, että sillä on todellinen vaikutus kauppaan (yhdistetyt asiat C-215/96 ja C-216/96, Bagnasco ym., tuomio 21.1.1999, Kok., s. I-135, 48 kohta ja yhdistetyt asiat T-259/02–T-264/02 ja T-271/02, Raiffeisen Zentralbank Österreich ym. v. komissio, tuomio 14.12.2006, Kok., s. II-5169, 166 kohta). On kuitenkin välttämätöntä, että kartellin mahdollinen vaikutus valtioiden väliseen kauppaan on tuntuva eli ettei se toisin sanoen ole merkityksetön (asia C-306/96, Javico, tuomio 28.4.1998, Kok., s. I-1983, 12 ja 17 kohta ja edellä 71 kohdassa mainittu asia CMA CGM ym. v. komissio, tuomion 207 kohta).

211 Kartelli, joka ulottuu yhden jäsenvaltion koko alueelle, on jo luonteensa puolesta sellainen, että se lujittaa kansallista markkinoiden eristämistä ja haittaa näin EY:n perustamissopimuksessa tavoiteltua taloudellista vuorovaikutusta (asia 8/72, Vereeniging van Cementhandelaren v. komissio, tuomio 17.10.1972, Kok., s. 977, 29 kohta ja asia C-238/05, Asnef-Equifax ja Administración del Estado, tuomio 23.11.2006, Kok., s. I-11125, 37 kohta).

212 Nyt esillä olevassa asiassa komissio on riidanalaisen päätöksen 59 perustelukappaleessa tukeutunut kolmeen tekijään katsoessaan, että kyseessä oleva sopimus vaikutti jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, eli ensinnäkin siihen, että sopimus ”oli osa – – yleistä politiikkaa kalsinoidun soodan yhteisön markkinoiden hallitsemiseksi”, toiseksi siihen, että sopimuksen ”tarkoituksena ei ollut pelkästään vähentää kilpailua yhteisössä huomattavasti vaan myös säilyttää jäykät markkinarakenteet ja markkinoiden jakaminen kansallisten rajojen mukaisesti”, ja kolmanneksi siihen, että ”[o]n – – täysin mahdollista, että CFK olisi muussa tapauksessa myynyt Solvayn takauksensa perusteella ostaman määrän muille yhteisön markkinoille”.

213 Aluksi on todettava, että kantaja ei kirjelmissään kiistä kahta viimeistä tekijää, joihin komissio on tukeutunut.

214 Seuraavaksi on todettava, ettei kantaja ole esittänyt mitään kanneperustetta kiistääkseen, että sen ja CFK:n välillä oli olemassa sopimus, jonka perusteella kantaja riidanalaisen päätöksen 1 artiklan mukaan ”takasi CFK:lle Saksassa kalsinoidun soodan vuotuisen vähimmäismyyntimäärän – – ja hyvitti CFK:lle mahdollisen vajauksen ostamalla siltä vähimmäismäärästä puuttuvat määrät”.

215 Nyt esillä olevassa asiassa kyseessä olevan kaltainen sopimus, jossa taataan vuotuinen vähimmäismyyntimäärä kansallisilla markkinoilla, on kuitenkin jo määritelmällisesti omiaan kääntämään kauppavirtoja pois suunnasta, jota ne olisivat muuten noudattaneet. Se nimittäin johtaa siihen, että markkinoilta vedetään pois osa kalsinoidun soodan tuotannosta, joka olisi voitu viedä muihin jäsenvaltioihin.

216 Vaikka kantajan väite, jonka mukaan soodamarkkinoiden hallitsemiseen tähtäävää yleistä politiikka ei ollut olemassa, pitäisi paikkansa, on näin ollen todettava, että sillä ei ole merkitystä riidanalaisen päätöksen lainmukaisuuden kannalta, koska se seikka, että kyseinen sopimus oli omiaan kääntämään kauppavirtoja pois suunnasta, jota ne olisivat muuten noudattaneet, riittää osoittamaan paikkansapitäväksi päättelyn, jota komissio noudatti todetakseen, että sopimus vaikutti jäsenvaltioiden väliseen kauppaan.

217 Kantaja väittää myös, että kun otetaan huomioon kyseessä olleiden määrien vähäinen merkitys, sopimus ei ollut omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan tuntuvasti.

218 Riidanalaisen päätöksen 43 perustelukappaleessa kuitenkin todetaan, että kun Saksan markkinat olivat vuonna 1986 ja 1987 olleet noin 1 080 000 tonnin suuruiset, CFK:lle taattu määrä oli vuonna 1987 vahvistettu alun perin 179 000 tonniksi, ja tätä määrää oli sittemmin korotettu. Tältä osin ei ole tukeuduttava kantajan CFK:lta kunakin vuonna tosiasiallisesti ostamaan määrään vaan määrään, jonka kantaja saattoi sopimuksen mukaan joutua ostamaan CFK:lta ja joka oli alun perin 179 000 tonnia.

219 Kuten komissio perustellusti korostaa vastineessaan, tätä 179 000 tonnin määrää, joka oli 16,57 prosenttia Saksan markkinoista vuonna 1987, ei voida pitää merkityksettömänä.

220 Kaikesta edellä todetusta seuraa, että komissio on riidanalaisessa päätöksessä katsonut perustellusti, että kyseinen kartelli oli omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan.

221 Kolmas kanneperuste on näin ollen hylättävä.

Neljäs kanneperuste, joka koskee asiakirjavihkoon tutustumista koskevan oikeuden loukkaamista

222 Neljännessä kanneperusteessa on varsinaisesti kaksi osaa, joista ensimmäinen koskee sitä, että niiden asiakirjavihkoon sisältyvien asiakirjojen joukossa, joihin kantaja sai tutustua prosessinjohtotoimenpiteiden yhteydessä, oli puolustuksen kannalta hyödyllisiä asiakirjoja, ja toinen sitä, ettei kantaja saanut tutustua asiakirjavihkoon täysimääräisesti.

223 Aluksi on muistutettava, että puolustautumisoikeuksien kunnioittaminen on yhteisön oikeuden perusperiaate, jota on noudatettava etenkin kaikissa sellaisissa, myös hallinnollisissa menettelyissä, joissa voidaan määrätä seuraamuksia. Se edellyttää, että yrityksillä tai yritysten yhteenliittymillä, joita asia koskee, on hallinnollisesta menettelystä lähtien mahdollisuus esittää asianmukaisesti näkemyksensä komission esiin tuomien tosiseikkojen, väitteiden ja olosuhteiden todenperäisyydestä ja merkityksellisyydestä (asia 102/77, Hoffmann-La Roche, tuomio 23.5.1978, Kok., s. 1139, Kok. Ep. IV s. 107, 11 kohta ja asia T-314/01, Avebe v. komissio, tuomio 27.9.2006, Kok., s. II-3085, 49 kohta).

224 Puolustautumisoikeuksien noudattamisen periaatteeseen erottamattomasti liittyvä oikeus tutustua asiakirjavihkoon merkitsee sitä, että komission on annettava asianomaiselle yritykselle mahdollisuus tutkia kaikki tutkinta-aineistoon sisältyvät asiakirjat, joilla saattaa olla merkitystä sen puolustuksen kannalta. Näihin kuuluvat sekä asianomaista vastaan että sen puolesta puhuvat asiakirjat muiden yritysten liikesalaisuuksia, komission sisäisiä asiakirjoja ja muita luottamuksellisia tietoja lukuun ottamatta (yhdistetyt asiat C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ja C-219/00 P, Aalborg Portland ym. v. komissio, tuomio 7.1.2004, Kok., s. I-123, 68 kohta ja edellä 71 kohdassa mainitussa asiassa Hoechst v. komissio 18.6.2008 annettu tuomio, 145 kohta).

225 Yritystä vastaan puhuvien seikkojen osalta on todettava, että asianomaisen yrityksen on osoitettava, että lopputulos, johon komissio on päätöksessään päätynyt, olisi ollut erilainen, mikäli asiakirja, jota ei ole annettu tiedoksi ja johon komissio on nojautunut todetessaan kyseisen yrityksen rikkoneen kilpailusääntöjä, olisi pitänyt poistaa asianomaista yritystä vastaan puhuvien todisteiden joukosta. Yrityksen puolesta puhuvien seikkojen osalta on todettava, että asianomaisen yrityksen on osoitettava, että se, ettei niistä ole annettu tietoa, on saattanut vaikuttaa yrityksen vahingoksi menettelyn kulkuun ja komission päätöksen sisältöön. Riittää, että yritys osoittaa, että se olisi voinut käyttää kyseisiä sen puolesta puhuvia asiakirjoja puolustuksessaan siten, että mikäli se olisi voinut vedota niihin hallinnollisessa menettelyssä, se olisi voinut tuoda esiin seikkoja, jotka eivät olisi olleet sopusoinnussa komission siinä vaiheessa tekemien päätelmien kanssa, ja olisi siten voinut jollain tavoin vaikuttaa arviointeihin, joita komissio on tehnyt päätöksessä ainakin sen osalta todetun menettelytavan vakavuuden ja keston osalta ja samalla sakon määrän osalta. Se mahdollisuus, että asiakirja, jonka sisällöstä ei ole annettu tietoa, olisi saattanut vaikuttaa menettelyn kulkuun ja komission päätöksen sisältöön, voidaan todeta ainoastaan sen jälkeen, kun on tutkittu alustavasti tietyt todisteet, joista ilmenee, että asiakirjoilla, joiden sisällöstä ei ole annettu tietoa, on – näiden todisteiden mukaan – saattanut olla merkitystä, jota ei olisi saanut jättää huomiotta (edellä 224 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat Aalborg Portland ym. v. komissio, tuomion 73–76 kohta ja edellä 71 kohdassa mainitussa asiassa Hoechst v. komissio 18.6.2008 annettu tuomio, 146 kohta).

226 Lopuksi on todettava, että asiakirjavihkoon tutustumista koskevan oikeuden loukkaaminen voi johtaa komission päätöksen täydelliseen tai osittaiseen kumoamiseen ainoastaan, jos se, että oikeus tutustua tutkinta-aineistoon on hallinnollisen menettelyn aikana toteutettu sääntöjenvastaisesti, on estänyt asianomaista yritystä tai asianomaisia yrityksiä tutustumasta asiakirjoihin, joita olisi voitu käyttää niiden puolustuksessa, ja niiden puolustautumisoikeuksia on näin ollen loukattu. Tilanne on tämä, jos sen johdosta, että asiakirjan sisällöstä olisi annettu tieto, olisi ollut olemassa edes pieni mahdollisuus, että hallinnollisessa menettelyssä olisi päädytty eri lopputulokseen siinä tapauksessa, että asianomainen yritys olisi voinut vedota siihen kyseisessä menettelyssä (ks. vastaavasti edellä 224 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat Aalborg Portland ym. v. komissio, tuomion 73–76 kohta).

227 Nämä näkökohdat on otettava huomioon arvioitaessa, onko komissio tässä asiassa kunnioittanut kantajan puolustautumisoikeuksia.

Kanneperusteen ensimmäinen osa, joka koskee sitä, että niiden asiakirjavihkoon sisältyvien asiakirjojen joukossa, joihin kantaja sai tutustua prosessinjohtotoimenpiteiden yhteydessä, oli puolustuksen kannalta hyödyllisiä asiakirjoja

228 Kuten edellisissä kohdissa lainatusta oikeuskäytännöstä ilmenee, yrityksen puolesta puhuvien seikkojen osalta asianomaisen yrityksen on osoitettava, että se, ettei niistä ole annettu tietoa, on saattanut vaikuttaa yrityksen vahingoksi menettelyn kulkuun ja komission päätöksen sisältöön.

229 Nyt esillä olevassa asiassa kantaja on esittänyt huomautuksensa 15.7.2005 tutustuttuaan asiakirjavihkoon sisältyviin asiakirjoihin.

– Asianosaisten lausumat

230 Kantaja vetoaa siihen, että jos se olisi saanut tutustua näihin asiakirjoihin hallinnollisen menettelyn aikana, se olisi pystynyt esittämään puolustuksensa kannalta hyödyllisiä väitteitä ja perusteluja jäsenvaltioiden väliseen kauppaan kohdistuvan vaikutuksen puuttumisen osalta.

231 Kantaja väittää yhtäältä, että niiden tutkinta-aineistoon sisältyvien asiakirjojen perusteella, joihin se ei saanut tutustua hallinnollisen menettelyn aikana, se olisi pystynyt näyttämään toteen, ettei se ollut laatinut kaupallista strategiaa markkinoiden hallitsemiseksi ja että CFK oli samana aikana toimittanut kalsinoitua soodaa muille kilpailijoille. Erityisesti eräästä CFK:n sisäisestä muistiosta ilmenee, että CFK oli vuonna 1988 toimittanut kantajalle 2 544 tonnia kalsinoitua soodaa sen Etelä-Euroopan tehtailla ilmenneiden tuotantovaikeuksien vuoksi. Lisäksi tutkinta-aineistossa on muita asiakirjoja, joihin kantaja ei ole saanut tutustua hallinnollisen menettelyn aikana ja jotka osoittavat, että kaikki kalsinoidun soodan tuottajat toimittivat sitä toisilleen säännöllisesti.

232 Toisaalta kantaja väittää, että ne asiakirjavihkoon sisältyvät asiakirjat, joihin se ei saanut tutustua hallinnollisen menettelyn aikana, osoittavat, että vuosina, joina CFK teki riidanalaiset toimitukset, sen vienti muihin yhteisön jäsenvaltioihin säilyi tyypiltään ja määrältään samanlaisena. Kantajalle tehdyt toimitukset eivät siten vaikuttaneet kauppavirtoihin yhteisössä.

233 Komissio kiistää kantajan väitteet.

– Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta

234 Aluksi on muistutettava, että sillä komission riidanalaisessa päätöksessä huomioon ottamalla seikalla, että kyseinen sopimus oli osa yleistä politiikkaa kalsinoidun soodan yhteisön markkinoiden hallitsemiseksi, ei ole merkitystä riidanalaisen päätöksen lainmukaisuuden kannalta (ks. edellä 216 kohta). Näin ollen on todettava, että vaikka asiakirjat, joihin kantaja vetoaa asiakirjavihkoon tutustumisen jälkeen, olisivat omiaan osoittamaan, ettei kantajalla ollut markkinoiden hallitsemiseen tähtäävää kaupallista strategiaa, ne eivät voi johtaa riidanalaisen päätöksen kumoamiseen.

235 On joka tapauksessa todettava, että kantajalla, joka oli riidanalaisten tosiseikkojen tapahtuma-aikaan johtava kalsinoidun soodan tuottaja yhteisössä, oli väistämättä käytettävissään sellaiset tiedot, joiden perusteella se saattoi vuonna 1990 väittää, että kalsinoidun soodan tuottajat toimittivat sitä toisilleen säännöllisesti, ja tukea tätä väitettä. Kantaja vetoaa erityisesti useisiin asiakirjoihin, joissa tuodaan esiin, että kantaja ja sen kilpailijat myivät kalsinoitua soodaa toisilleen, mistä kantaja ei selvästikään voinut olla tietämätön.

236 Lisäksi on todettava, että väite, jonka mukaan toimitukset kantajalle eivät vaikuttaneet kauppavirtoihin yhteisössä, ei ole omiaan saattamaan kyseenalaiseksi komission päätelmää, joka koskee jäsenvaltioiden väliseen kauppaan kohdistuvaa vaikutusta.

Kuten komissio on todennut riidanalaisen päätöksen 58 perustelukappaleessa, sopimuksen tarkoituksena oli nimittäin luoda keinotekoisesti vakaat markkinaolosuhteet, mitä kantaja ei kiistä. Jos sopimuksella pyrittiin säilyttämään kalsinoidun soodan markkinoiden olemassa oleva rakenne, tästä seuraa loogisesti, että CFK:n viennin yhteisöön piti pysyä vakaana. Kantajan väite ei näin ollen suinkaan kyseenalaista komission toteamuksia, jotka koskevat jäsenvaltioiden väliseen kauppaan kohdistuvaa vaikutusta, vaan on pikemminkin omiaan vahvistamaan niitä.

237 Tämän vuoksi on katsottava, ettei kantaja ole näyttänyt toteen, että oli olemassa edes pieni mahdollisuus, että hallinnollisessa menettelyssä olisi päädytty eri lopputulokseen sen vuoksi, että näiden asiakirjojen sisällöstä annettiin tieto, jos kantaja olisi voinut vedota niihin hallinnollisessa menettelyssä, kuten oikeuskäytännössä edellytetään (ks. vastaavasti edellä 224 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat Aalborg Portland ym. v. komissio, tuomion 73–76 kohta).

238 Tutkittaessa asiakirjoja, joihin kantaja on vedonnut sen jälkeen, kun se sai tutustua asiakirjavihkoon prosessinjohtotoimien yhteydessä, ilmenee näin ollen, ettei komissio ole loukannut kantajan puolustautumisoikeuksia. Kantajan neljännen kanneperusteen ensimmäinen osa on siten hylättävä.

Kanneperusteen toinen osa, joka koskee sitä, ettei kantaja saanut tutustua koko asiakirjavihkoon

– Asianosaisten lausumat

239 Kantaja väittää kanteessaan, ettei se ole missään vaiheessa voinut saada täydellistä luetteloa komission asiakirjavihosta. Lisäksi komissio on päätöksen 91/298 tekemistä edeltäneessä hallinnollisessa menettelyssä antanut kantajan tutustua pelkästään sitä vastaan puhuviin asiakirjoihin, jotka olivat väitetiedoksiannon liitteinä. Edellä 17 kohdassa mainitussa Solvay I -tapauksessa annetusta tuomiosta ilmenevän

asiakirjavihon kuvauksen mukaan kantajalta on näin ollen evätty oikeus tutustua joukkoon ”alavihkoja”, jotka koskevat sen kilpailijoita (Rhône-Poulenc, CFK, Matthes & Weber, Akzo ja ICI), samoin kuin noin kymmeneen asiakirjavihkoon, jotka sisältävät vastaukset tietojensaantipyyntöihin, jotka perustuivat asetuksen N:o 17 11 artiklaan, sellaisena kuin asetusta sovellettiin tosiseikkojen tapahtuma-aikaan, ja erityisesti vastaukset komission eräille kantajan asiakkaille osoittamiin pyyntöihin. Kantaja väittää, että sitä on täten estetty tutkimasta, sisälsivätkö nämä asiakirjavihot sen puolustuksen kannalta hyödyllisiä seikkoja, erityisesti siltä osin kuin on kysymys Saksan markkinoiden kilpailutilanteesta, väitetyn sopimuksen asiayhteydestä ja sen vaikutuksista kilpailuun ja jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Koska todistusaineisto on kuivunut kasaan sen johdosta, että tosiseikoista, joista kantajaa moititaan, on kulunut aikaa, olisi ollut sitäkin tärkeämpää, että kantaja olisi saanut tutustua asiakirjavihkoon.

240 Kantaja katsoo huomautuksissaan, jotka se esitti 15.7.2005 tutustuttuaan asiakirjavihkoon ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjaamossa, ettei se pysty ilmoittamaan, missä määrin asiakirjavihosta puuttuvat asiakirjat olisivat olleet hyödyllisiä sen puolustuksen kannalta. Tältä osin kantaja huomauttaa yhtäältä, että komissio on nimenomaisesti myöntänyt viiden kansion katoamisen, ja toisaalta, ettei komissio voi taata, että sen hallussa vielä olevat kansiot ovat täydellisiä, koska asiakirjoja ei ole numeroitu juoksevasti ja koska niistä ei ole luetteloa. Kantaja päättelee tämän perusteella, että riidanalainen päätös on kumottava kokonaisuudessaan, koska unionin yleinen tuomioistuin ei pysty valvomaan sen lainmukaisuutta.

241 Komissio kiistää kantajan väitteet.

– Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta

242 Aluksi on tähdennettävä, ettei komissio laatinut päätöksen 91/298 tekemistä edeltäneen hallinnollisen menettelyn aikana luetteloa asiakirjavihkoon sisältyvistä asiakirjoista ja että se antoi kantajalle tiedoksi ainoastaan tätä vastaan puhuvat asiakirjat, jotka olivat väitetiedoksiannon liitteinä.

243 Komissio on tältä osin todennut istunnossa, että tietyissä asioissa käytäntönä oli ollut, että asianomaisille yrityksille osoitetaan väitetiedoksianto, jonka liitteenä on asiakirjavihon laajuuden vuoksi vain tietyt asiakirjat, ja että nämä yritykset kutsutaan sen jälkeen tutustumaan komission tiloissa kaikkiin tutustuttavissa oleviin asiakirjoihin luettelon avulla. Päätökseen 91/298 johtaneessa asiassa esittelijä kuitenkin päätti komission mukaan ”yksinkertaistaa menettelyä” katsoessaan, että koska kaikki asiakirjat, joihin oli vedottu, oli annettu tiedoksi väitetiedoksiannon kanssa, niihin tutustuminen oli tarpeetonta, ja ettei luetteloa tämän vuoksi tarvittu.

244 On kuitenkin muistutettava, että komissio on Kahdennentoista kilpailupolitiikkaa koskevan kertomuksensa sivuilla 40 ja 41 vahvistanut seuraavat asiakirjavihkoon tutustumista koskevat säännöt:

”Komissio antaa yrityksille, joita menettely koskee, oikeuden tutustua niitä koskevaan asiakirjavihkoon. Yrityksille annetaan tieto komission asiakirjavihon sisällöstä liittämällä väitetiedoksiantoon tai kirjeeseen, jossa kantelu hylätään, kaikista asiakirjavihkoon kuuluvista asiakirjoista laadittu luettelo, jossa on maininta asiakirjoista tai asiakirjojen osista, joihin mainituilla yrityksillä on oikeus tutustua. Yritykset voivat tutkia tutustuttavissa olevia asiakirjoja komission tiloissa. Jos yritys haluaa tutkia vain muutamia asiakirjoja, komissio voi lähettää sille niistä kopiot. Komissio pitää luottamuksellisina ja näin ollen sellaisina, joihin tietyllä yrityksellä ei ole oikeutta tutustua, seuraavia asiakirjoja: asiakirjoja tai asiakirjojen osia, jotka sisältävät muiden yritysten liikesalaisuuksia; komission sisäisiä asiakirjoja, kuten muistioita, luonnoksia ja muita työasiakirjoja; kaikkia muita luottamuksellisia tietoja, kuten tietoja, joiden perusteella voi tunnistaa kantelijat, jotka haluavat pysyä tuntemattomina, sekä tietoja, jotka on toimitettu komissiolle sillä ehdolla, että niiden luottamuksellisuus säilyy.”

245 Näistä säännöistä seuraa, että komissio oli päätöksen 91/298 tekemistä edeltäneessä hallinnollisessa menettelyssä velvollinen antamaan kantajan tutustuttaviksi kaikki kantajaa vastaan ja sen puolesta puhuvat asiakirjat, jotka se oli hankkinut tutkinnan aikana, jollei kyse ollut muiden yritysten liikesalaisuuksista, komission sisäisistä asiakirjoista ja muista luottamuksellisista tiedoista (ks. vastaavasti asia T-7/89, Hercules

Chemicals v. komissio, tuomio 17.12.1991, Kok., s. II-1711, Kok. Ep. XI, s. II-79, 51–54 kohta ja yhdistetyt asiat T-10/92–T-12/92 ja T-15/92, Cimenteries CBR ym. v. komissio, tuomio 18.12.1992, Kok., s. II-2667, Kok. Ep. XIII, s. II-99, 39–41 kohta).

246 Näin ollen on todettava, että päätökseen 91/298 johtaneessa asiassa komissio ei noudattanut sääntöjä, jotka se oli vuonna 1982 asettanut itselleen, koska se ei laatinut luetteloa asiakirjavihkoon kuuluvista asiakirjoista eikä antanut kantajan tutustua kaikkiin asiakirjavihon asiakirjoihin.

247 Seuraavaksi on todettava, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kumottua päätöksen 91/298 sen johdosta, ettei sitä ollut saatettu todistusvoimaiseksi, komissio katsoi, että sillä oli oikeus tehdä riidanalainen päätös aloittamatta hallinnollista menettelyä uudelleen.

248 Tämän vuoksi on todettava, että komissio ei ennen riidanalaisen päätöksen tekemistä antanut kantajalle tiedoksi kaikkia niitä asiakirjavihon asiakirjoja, joihin tällä oli oikeus tutustua, eikä kutsunut kantajaa tutustumaan näihin asiakirjoihin komission tiloissa, joten hallinnollinen menettely oli tältä osin sääntöjenvastainen.

249 Vakiintuneessa oikeuskäytännössä on kuitenkin katsottu, että menettelyvirheellä loukataan puolustautumisoikeuksia ainoastaan siltä osin kuin se on käytännössä vaikuttanut asianomaisten yritysten puolustautumismahdollisuuksiin (asia T-44/00, Mannesmannröhren-Werke v. komissio, tuomio 8.7.2004, Kok., s. II-2223, 55 kohta ja asia T-210/01, General Electric v. komissio, tuomio 14.12.2005, Kok., s. II-5575, 632 kohta).

250 Tällaisessa tilanteessa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on riidanalaisesta päätöksestä nostettua kannetta tutkiessaan määrännyt prosessinjohtotoimista sen varmistamiseksi, että yritys pääsee tutustumaan asiakirja-aineistoon täysimääräisesti, jotta voitaisiin arvioida, onko se, että komissio on kieltäytynyt antamasta tietoa asiakirjan sisällöstä tai antamasta asiakirjaa tiedoksi, voinut heikentää kantajan puolustusta (ks. vastaavasti edellä 224 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat Aalborg Portland ym. v. komissio, tuomion 102 kohta).

251 Tältä osin on muistutettava, että koska tällainen tutkinta rajoittuu esitettyjen perusteiden laillisuusvalvontaan, sillä ei pyritä korvaamaan asian täysimääräistä tutkimista hallinnollisessa menettelyssä eikä sillä ole tällaista vaikutusta. Vaikka yritys, joka on nostanut kanteen komission päätöksestä, saa jotkin asiakirjavihkoon sisältyvät asiakirjat myöhemmin tietoonsa, se ei pääse takaisin siihen asemaan, jossa se olisi ollut, jos se olisi voinut vedota samoihin asiakirjoihin esittääkseen kirjalliset ja suulliset huomautuksensa komissiolle (ks. edellä 224 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat Aalborg Portland ym. v. komissio, tuomion 103 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Lisäksi on todettava, että kun oikeus tutustua asiakirjavihkoon on taattu oikeudenkäyntivaiheessa, asianomaisen yrityksen ei tarvitse osoittaa, että jos sillä olisi ollut oikeus tutustua asiakirjoihin, joita ei ole annettu tiedoksi, komission päätös olisi ollut sisällöltään toisenlainen, vaan sen on osoitettava ainoastaan, että kyseiset asiakirjat olisivat voineet olla hyödyllisiä sen puolustuksen kannalta (asia C-199/99 P, Corus UK v. komissio, tuomio 2.10.2003, Kok., s. I-11177, 128 kohta ja yhteisöjen tuomioistuimen edellä 38 kohdassa mainitussa PVC II -tapauksessa antama tuomio, 318 kohta).

252 Nyt esillä olevassa asiassa komissio on unionin yleisen tuomioistuimen pyynnöstä esittänyt väitetiedoksiannon ja siihen liitetyt asiakirjat. Se on myös laatinut luettelon tämänhetkiseen asiakirjavihkoon sisältyvistä asiakirjoista.

253 Tältä osin on todettava ensinnäkin, että on epäselvää, mikä oli alkuperäisen asiakirjavihon tarkka sisältö. Komissio on nimittäin kylläkin todennut, että tämänhetkinen asiakirjavihko on jäljennös alkuperäisestä asiakirjavihosta, joka koostui ”alavihoista”, jotka oli numeroitu yhdestä 71:een. Komissio on samaan aikaan kuitenkin ilmoittanut unionin yleiselle tuomioistuimelle, että olemassa on numeroimaton ”alavihko”, jonka nimi on Oberland Glas.

254 Toiseksi on huomautettava, että komissio on nimenomaisesti myöntänyt kadottaneensa viisi ”alavihkoa”, joiden numerot ovat 66–70. Sen 15.3.2005 päivätystä kirjeestä nimittäin ilmenee, että se on tullut tähän lopputulokseen todettuaan, että sillä on hallussaan ”alavihot” 1–65 ja että ”alavihko” 71 sisältää väitetiedoksiannon.

255 Komissio on 18.11.2005 esittämissään huomautuksissa todennut, että oli ”epätodennäköistä, että kateisiin jääneet asiakirjavihot sisältävät yrityksen puolesta puhuvia asiakirjoja”. Kun komissiota kehotettiin istunnossa täsmentämään, mitä tämä tarkoittaa, se totesi, että oli ”uskottavaa”, että kyseiset ”alavihot” eivät sisällä kantajan puolesta puhuvia asiakirjoja, ja että ”tilastolliselta” kannalta katsottuna ne eivät voineet olla hyödyllisiä kantajan puolustuksen kannalta.

256 Näistä vastauksista ilmenee, ettei komissio pysty varmuudella yksilöimään kunkin ”alavihkoihin” 66–70 sisältyvän asiakirjan laatijaa, luonnetta ja sisältöä.

257 On siis tutkittava, onko kantajalla ollut mahdollisuus tutkia kaikkia tutkinta-aineistoon sisältyviä asiakirjoja, joilla saattaa olla merkitystä sen puolustuksen kannalta, ja onko siinä tapauksessa, että näin ei ole, asiakirjavihkoon tutustumista koskevaa oikeutta loukattu niin merkittävällä tavalla, että tämä menettelyllinen tae on menettänyt sisältönsä. Oikeuskäytännössä on nimittäin katsottu, että oikeus tutustua asiakirjavihkoon on yksi menettelyllisistä takeista, joiden tarkoituksena on puolustautumisoikeuksien suojaaminen (edellä 17 kohdassa mainittu Solvay I -tapaus, tuomion 59 kohta), ja että se, että oikeutta tutustua komission asiakirjavihkoon loukataan päätöksen tekemistä edeltävässä menettelyssä, voi lähtökohtaisesti johtaa kyseisen päätöksen kumoamiseen, jos asianomaisen yrityksen puolustautumisoikeuksia on loukattu (edellä 251 kohdassa mainittu asia Corus UK v. komissio, tuomion 127 kohta).

258 Tältä osin on tarpeen tutkia, onko kantajan puolustautumisoikeuksia loukattu, siltä osin kuin on kysymys väitetiedoksiannossa ja riidanalaisessa päätöksessä kantajaa kohtaan esitetyistä väitteistä.

259 Oikeuskäytännön mukaan puolustautumisoikeuksien loukkausta on tutkittava kuhunkin yksittäistapaukseen liittyvien erityisten olosuhteiden perusteella, koska loukkaukseen vaikuttavat olennaisesti komission esittämät väitteet, joilla asianomaisen yrityksen syyllisyys pyritään todistamaan (edellä 224 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat Aalborg Portland ym. v. komissio, tuomion 127 kohta). Näin ollen on tutkittava suppeasti komission väitetiedoksiannossa ja riidanalaisessa päätöksessä esittämät pääasiaa koskevat väitteet (edellä 17 kohdassa mainittu Solvay I -tapaus, tuomion 60 kohta).

260 Tutkittaessa, onko puolustautumisoikeuksia loukattu, on myös tarpeen ottaa huomioon argumentit, joihin asianomainen yritys on konkreettisesti vedonnut riidanalaista päätöstä vastaan (ks. vastaavasti edellä 17 kohdassa mainittu ICI II -tapaus, tuomion 59 kohta).

261 Nyt esillä olevassa asiassa unionin yleinen tuomioistuin on käsiteltävänä olevan kanteen yhteydessä tutkinut kantajan lausumat ja riidanalaiseen päätökseen sisältyvät pääasiaa koskevat väitteet ja päätellyt, että kantajan kanneperuste on hylättävä.

262 Koska kantaja ei ole esittänyt kanteessa mitään väitettä kiistääkseen sen, että komission riidanalaisessa päätöksessä tarkoittama sopimus oli olemassa, minkään seikan perusteella ei voida olettaa, että kantaja olisi pystynyt löytämään puuttuvista alavihoista asiakirjoja, joiden perusteella se olisi voinut kyseenalaistaa komission toteamukset. Lisäksi on todettava, että jos kantaja ei olisi tehnyt riidanalaisessa päätöksessä tarkoitettua sopimusta, se olisi voinut tuoda tämän esiin kanteessa, vaikka se ei olisikaan päässyt tutustumaan asiakirjavihkoon täysimääräisesti. Siltä osin kuin on kysymys kantajan väitteestä, jonka mukaan soodamarkkinoiden hallitsemiseen tähtäävää yleistä politiikkaa ei ollut olemassa, on lopuksi muistutettava, kuten edellä 215 kohdassa on todettu, että kyseessä olevan kaltainen takaussopimus on jo määritelmällisesti omiaan kääntämään kauppavirtoja pois suunnasta, jota ne olisivat muuten noudattaneet.

263 Näin ollen on katsottava, ettei ole näytetty toteen, ettei kantajalla ollut mahdollisuutta tutkia kaikkia niitä tutkinta-aineistoon sisältyviä asiakirjoja, joilla saattoi olla merkitystä sen puolustuksen kannalta. On nimittäin todettava, että vaikka kantaja ei päässyt tutustumaan kaikkiin tutkinta-aineistoon sisältyviin asiakirjoihin, tämä seikka ei nyt

käsiteltävänä olevassa asiassa estänyt sitä puolustautumasta niiden pääasiaa koskevien väitteiden osalta, jotka komissio esitti väitetiedoksiannossa ja riidanalaisessa päätöksessä.

264 Nyt käsiteltävänä olevan asian olosuhteissa ei näin ollen ole syytä kumota riidanalaista päätöstä sen perusteella, että viisi ”alavihkoa”, joihin kantaja ei missään vaiheessa päässyt tutustumaan, on kadonnut asiakirjavihosta. Neljännen kanneperusteen toinen osa ja näin ollen koko neljäs kanneperuste on siis hylättävä.

2. *Sakon poistamista tai alentamista koskevat vaatimukset*

265 Kantajan vaatimukset, jotka koskevat sakon kumoamista tai alentamista, sisältävät varsinaisesti viisi kanneperustetta, joista ensimmäinen koskee rikkomisen vakavuuden virheellistä arviointia, toinen rikkomisen keston virheellistä arviointia, kolmas sitä, että komissio on virheellisesti ottanut huomioon raskauttavia olosuhteita, neljäs lieventävien olosuhteiden olemassaoloa ja viides sakon suhteettomuutta erityisesti ajan kuluminen huomioon ottaen.

Ensimmäinen kanneperuste, joka koskee rikkomisen vakavuuden virheellistä arviointia

Asianosaisten lausumat

266 Kantaja toteaa, että komission on noudatettava asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan ja EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 5 kohdan mukaisesti määrättävien sakkojen laskennasta annettuja suuntaviivoja (EYVL 1998, C 9, s. 3; jäljempänä

sakkojen laskentaa koskevat suuntaviivat). Koska nyt esillä olevassa asiassa on kuitenkin kysymys ennen näiden suuntaviivojen antamista tapahtuneista tosiseikoista, komissio ei lähtökohtaisesti ollut velvollinen ottamaan niitä huomioon muutoin kuin seuraavissa kahdessa tapauksessa: ensinnäkin silloin, kun suuntaviivoissa toistetaan komission noudattamassa käytännössä asetetut periaatteet, ja toiseksi silloin, kun niissä lievennetään komission politiikkaa sakon määrän vahvistamisen osalta.

267 Kantajan mukaan komissio ei rikkomisen vakavuuden osalta selvitä, missä määrin väitetty sopimus muodostui markkinoiden jakamista koskevasta sopimuksesta, vaan tämä luonnehdinta esiintyy ensimmäisen ja ainoan kerran riidanalaisen päätöksen 62 perustelukappaleessa. Komissio ei myöskään ole ottanut huomioon väitetyn sopimuksen kohteena olleiden määrien vähäisyyttä. Kantaja toteaa lopuksi, ettei komissio ole perustellut eikä näyttänyt toteen, että kyseinen sopimus pantiin täytäntöön erittäin salassa.

268 Komissio kiistää kantajan väitteet.

Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta

269 Aluksi on muistutettava, että vaikka komissiolla on harkintavaltaa kunkin sakon määrän vahvistamisen osalta eikä sen tarvitse soveltaa tarkkaa matemaattista kaavaa, unionin yleisellä tuomioistuimella on kuitenkin asetuksen N:o 17 17 artiklan mukaan EY 229 artiklassa tarkoitettu täysi harkintavalta tutkiessaan kanteet päätöksistä, joilla komissio on määrännyt sakon, joten se voi poistaa määrätyn sakon taikka alentaa tai korottaa sitä (yhdistetyt asiat T-236/01, T-239/01, T-244/01–T-246/01, T-251/01 ja T-252/01, Tokai Carbon ym. v. komissio, tuomio 29.4.2004, Kok., s. II-1181, 165 kohta ja edellä 208 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat FNCBV ym. v. komissio, tuomion 358 kohta).

270 Siltä osin kuin on kysymys sakkojen laskentaa koskevien suuntaviivojen soveltamisesta, on ensinnäkin muistutettava, että koska päätös 91/298 kumottiin menettelyvirheen vuoksi, komissiolla oli oikeus tehdä uusi päätös aloittamatta uutta hallinnollista menettelyä.

271 Koska riidanalaisen päätöksen sisältö on lähes sama kuin päätöksen 91/298 ja koska molemmat päätökset perustuvat samoihin perusteisiin, riidanalaiseen päätökseen sovelletaan sakon määrän vahvistamisen osalta päätöksen 91/298 tekoajankohtana voimassa olleita sääntöjä.

272 Komissio on nimittäin aloittanut menettelyn uudelleen siitä vaiheesta, jossa menettelyvirhe tapahtui, ja se on tehnyt uuden päätöksen arvioimatta tapausta uudelleen sellaisten sääntöjen valossa, joita ei ollut olemassa päätöstä 91/298 tehtäessä. Uuden päätöksen tekeminen estää jo sinänsä sellaisten suuntaviivojen soveltamisen, jotka on annettu ensimmäisen päätöksen tekemisen jälkeen.

273 Sakkojen laskentaa koskevia suuntaviivoja ei näin ollen voida soveltaa nyt esillä olevassa asiassa.

274 Toiseksi on todettava komission katsoneen, että rikkominen, josta kantajaa moitittiin, eli CFK:n kanssa tehty sopimus oli ollut ”vakava” (riidanalaisen päätöksen 62 perustelukappale).

275 Tältä osin on muistutettava, että oikeuskäytännön mukaan sakkojen määrä on suhteutettava rikkomisen olosuhteisiin ja vakavuuteen ja että sakon suuruutta

määritettäessä rikkomisen vakavuutta on arvioitava ottaen erityisesti huomioon kilpailunrajoitusten luonne (ks. yhdistetyt asiat T-39/92 ja T-40/92, CB ja Europay v. komissio, tuomio 23.2.1994, Kok., s. II-49, 143 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

276 Nyt esillä olevassa asiassa on katsottava, että menettelytapaa, josta kantajaa arvosteltiin, oli perusteltua luonnehtia vähintäänkin ”vakavaksi”, kuten komissio on tehnyt.

277 Kyseessä olevalla sopimuksella nimittäin pyrittiin rajoittamaan kilpailua Saksan markkinoilla takaamalla, että CFK:lta ostetaan tietty määrä kalsinoitua soodaa hintatason pysyttämiseksi.

278 Riidanalaisen päätöksen 58 perustelukappaleessa, jonka sisällön paikkansapitävyyttä kantaja ei ole kiistänyt, kyseessä olevan sopimuksen tarkoitus on esitetty seuraavasti:

”Tarkoituksena oli selvästi luoda keinotekoisesti vakaat markkinaolosuhteet. Vastineena sellaiseen hinnoittelukäytäntöön palaamisesta, jota Solvay ei pitänyt häiritsevänä, CFK:lle taattiin tietty vähimmäisosuus Saksan markkinoista. Poistamalla markkinoilta sen määrän, jota CFK ei pystynyt myymään, Solvay varmisti, että kilpailu ei laske hintatasoa. Asiakirjanäytön perusteella on selvää, että järjestelyt pantiin täytäntöön ja niillä oli haluttu vaikutus. Tällaiset klassiset kartellinomaiset järjestelyt ovat omiaan rajoittamaan kilpailua [EY] 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla.”

279 Toisin kuin kantaja väittää, kyse on siten markkinoiden jakamista koskevasta sopimuksesta siinä mielessä, että asianomaiset yritykset olivat sopineet siitä, että CFK:n tuotannon markkinoille saattamista Saksan alueella säännellään.

280 Tämäntyyppiset yhteisjärjestelyt ovat esimerkki sellaisista yhteisjärjestelyistä, jotka on EY 81 artiklan 1 kohdan c alakohdassa nimenomaisesti todettu yhteismarkkinoille sopimattomiksi. Ne onkin oikeuskäytännössä määritelty ilmeisiksi kilpailunrajoituksiksi (ks. vastaavasti yhdistetyt asiat T-374/94, T-375/94, T-384/94 ja T-388/94, European Night Services ym. v. komissio, tuomio 15.9.1998, Kok., s. II-3141, 136 kohta ja yhdistetyt asiat T-49/02–T-51/02, Brasserie nationale ym. v. komissio, tuomio 27.7.2005, Kok., s. II-3033, 173 kohta).

281 Siltä osin kuin on kolmanneksi kysymys sopimuksen kohteena olleiden määrien vähäisyydestä, riittää, kun todetaan, että tämä väite on jo tutkittu ja hylätty (ks. edellä 218 ja 219 kohta).

282 Siltä osin kuin on neljänneksi kysymys väitteestä, jonka mukaan sopimusta ei pantu täytäntöön salassa, on todettava, että riidanalaisen päätöksen 47 perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

”Maaliskuun 14 päivänä 1989 pidettiin kokous, johon osallistui johtotason henkilöstöä sekä CFK:sta ja sen emoyhtiöstä Kali & Salzista että DSW:stä. On erittäin merkittävää, että kokouksesta ei tehty minkäänlaista virallista pöytäkirjaa tai muistiota. Tällaisesta ei ole löytynyt jälkeäkään ei CFK:lta eikä Kali & Salzilta. DSW:ltä löydettiin kuitenkin lyhyet käsinkirjoitetut muistiinpanot tästä kokouksesta.”

283 Kantaja väittää kanteessaan pääasiallisesti, ettei komissio ole ”perustellut eikä näyttänyt toteen”, että kyseinen sopimus pantiin täytäntöön erittäin salassa. Komissio puolestaan vetoaa siihen, ettei mitään virallista pöytäkirjaa ole olemassa, vaikka DSW:ltä löydettiin käsinkirjoitetut muistiinpanot.

284 Pelkästään sen seikan perusteella, ettei virallista pöytäkirjaa ole olemassa, ei kuitenkaan voida katsoa, että sopimus pantiin täytäntöön erittäin salassa, etenkin kun – kuten komissio myöntää – kantajan saksalainen tytäryhtiö oli laatinut tätä kokousta koskevat sisäiset muistiinpanot.

285 Komissio ei näin ollen saanut ottaa rikkomisen vakavuutta arvioidessaan huomioon, että kyseinen sopimus oli salainen.

286 Kun otetaan kuitenkin huomioon, että kyseinen sopimus oli ilmeinen kilpailunrajoitus, komissio saattoi joka tapauksessa luonnehtia rikkomista, johon kantaja oli syyllistynyt, vakavaksi.

287 Ensimmäinen kanneperuste on näin ollen hylättävä.

Toinen kanneperuste, joka koskee rikkomisen keston virheellistä arviointia

Asianosaisten lausumat

288 Kantajan mukaan komissio ei ole millään tavalla näyttänyt toteen, että vuoden 1990 osalta olisi annettu pienintäkään määrätakuuta. Kantaja katsoo näin ollen, että vaikka rikkominen olisi näytetty toteen, sen keston olisi ainakin katsottava olevan neljänneksen lyhyempi.

289 Komissio vastaa tähän, että kantajalle ja CFK:lle 14.3.1990 osoitetussa väitetiedoksiannossa todettiin, että rikkominen oli jatkunut ”tähän päivään saakka”. Komissio väittää, että se on täten antanut asianomaisille yrityksille tilaisuuden esittää kantansa rikkomisen kestosta. Väitetiedoksiantoon antamissaan vastauksissa kantaja ja CFK kuitenkin pelkästään kiistivät sopimuksen olemassaolon kokonaisuudessaan ottamatta kantaa sen kestoon, eivätkä ne esittäneet komissiolle mitään todistetta, jonka perusteella komissio oli voinut ajatella, että rikkominen oli päättynyt.

290 Komissio väittää, että kun otetaan huomioon niiden väitteiden epätodennäköisyys, joita kantaja ja CFK esittivät väitetiedoksiantoon antamissaan vastauksissa, komissiolla oli perusteltu syy päätellä, että sopimus oli jatkunut vuoden 1990 aikana. Komissio viittaa tältä osin julkisasiamies Sir Gordon Slynnin yhdistetyissä asioissa 100/80–103/80, Musique Diffusion française ym. vastaan komissio (tuomio 7.6.1983, Kok., s. 1825, ratkaisuehdotus s. 1914, Kok. Ep. VII, s. 133), esittämään ratkaisuehdotukseen, jonka mukaan siitä hetkestä lähtien, kun kartellin olemassaolo todetaan, kartellin oletetaan jatkuvan, kunnes toisin todistetaan. Nyt esillä olevassa asiassa komissio väittää tukeutuneensa erityisiin olosuhteisiin, jotka eivät liity itse sopimuksen luonteeseen vaan selityksiin, joita asianomaiset yritykset esittivät sopimuksen olemassaolosta.

291 Komissio väittää lopuksi, että kantaja tyytyy väittämään, ettei komissio ole näyttänyt toteen, että vuonna 1990 annettiin määrätakuu, mutta se ei ilmoita, milloin sopimus päättyi. Komissio huomauttaa, että vuonna 1989 tällainen takuu oli annettu ja että määrä oli kasvanut rakenteellisen politiikan eikä yksittäisten toimitusten yhteydessä.

Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta

292 Aluksi on todettava, että kantaja riitauttaa rikkomisen päättymisajankohdan mutta ei kyseenalaista rikkomisen alkamisajankohtaa, joksi on riidanalaisen päätöksen päätösosassa vahvistettu ”noin vuo[si] 1987”.

293 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan laskettaessa, kauanko kilpailusääntöjen rikkominen, jonka tarkoituksena on kilpailun rajoittaminen, on kestänyt, on vain määritettävä, miten kauan sopimus on ollut olemassa, eli ajanjakso sen tekemisen ja päättymisen välillä (edellä 71 kohdassa mainittu asia CMA CGM ym. v. komissio, tuomion 280 kohta).

294 Kilpailusääntöjen rikkomisen kesto on yksi EY 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitetun rikkomisen käsitteen osatekijä, jota koskeva todistustaakka on lähtökohtaisesti komissiolla. Oikeuskäytännössä edellytetään tältä osin, että jos ei ole olemassa näyttöä, jolla rikkomisen kesto voidaan osoittaa suoraan, komission on esitettävä ainakin näyttöä, joka liittyy ajallisesti riittävän lähellä toisiaan oleviin tosiseikkoihin, joiden perusteella voidaan kohtuudella päätellä, että rikkominen on jatkunut keskeytyksettä tiettyjen kahden ajankohdan välillä (asia T-43/92, Dunlop Slazenger v. komissio, tuomio 7.7.1994, Kok., s. II-441, 79 kohta ja asia T-120/04, Peróxidos Orgánicos v. komissio, tuomio 16.11.2006, Kok., s. II-4441, 51 kohta).

295 Tämä todistustaakan jako voi kuitenkin vaihdella, koska tosiseikat, joihin osapuoli vetoaa, voivat olla sellaisia, että ne velvoittavat toisen osapuolen esittämään selityksen tai perustelun, jonka puuttuessa on mahdollista päätellä, että todistustaakka on täytetty (edellä 294 kohdassa mainittu asia Peróxidos Orgánicos v. komissio, tuomion 53 kohta; ks. myös vastaavasti edellä 224 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat Aalborg Portland ym. v. komissio, tuomion 79 kohta).

296 Nyt esillä olevassa asiassa komissio on todennut riidanalaisen päätöksen 1 artiklassa, että kantaja oli rikkonut EY 81 artiklaa ”osallistumalla noin vuodesta 1987 vähintään vuoden 1990 loppuun saakka markkinoiden jakamista koskevaan sopimukseen”. Lisäksi komissio viittaa riidanalaisen päätöksen 60 perustelukappaleessa ajanjaksoon, joka kesti ”noin vuodesta 1986 vuoden 1990 loppuun saakka”.

297 Riidanalaisen päätöksen 2 perustelukappaleessa komissio on sitä vastoin todennut, että ”[n]oin vuodesta 1987 vähintään vuoteen 1989 Solvay ja CFK ovat osallistuneet [EY]

81 artiklan vastaiseen sopimukseen tai yhdenmukaistettuun menettelytapaan, jonka nojalla Solvay takasi vuosina 1987, 1988 ja 1989 CFK:lle vähimmäismyyntimäärän”.

298 Näin ollen on todettava, että riidanalainen päätös sisältää ristiriitaisia tietoja rikkomisen päättymisestä.

299 On lisäksi todettava, että takaussopimusta koskevassa riidanalaisen päätöksen osassa (42–48 perustelukappale) mainitaan vain vuoteen 1989 saakka ulottuvia numeromääräisiä tietoja ja että rikkomisen kestoa koskevassa päätöksen osassa (63–66 perustelukappale) ei mainita vuotta 1990.

300 Komissio väittää julkisasiamies Sir Gordon Slynnin edellä 290 kohdassa mainituissa yhdistetyissä asioissa Musique Diffusion française ym. vastaan komissio esittämään ratkaisuehdotukseen viitaten, että kun se on näyttänyt toteen rikkomisen olemassaolon, rikkomisen oletetaan jatkuneen, ja että nyt esillä olevassa asiassa kantajan kuului näyttää toteen, ettei sopimusta enää sovellettu vuonna 1990.

301 On kuitenkin tähdennettävä, kuten edellä on todettu, että komission kanta, jonka mukaan kyseinen sopimus oli ollut olemassa vuoden 1990 loppuun saakka, esiintyy vain riidanalaisen päätöksen päätösosassa ja 60 perustelukappaleessa, joissa esitetään komission päätelmät EY 81 artiklaan kohdistuvan rikkomisen olemassaolosta, eikä tälle kannalle löydy vähäisintään tukea sen enempää sopimuksen luonnehdintaa koskevista perusteluista (riidanalaisen päätöksen 53–59 perustelukappale) kuin sopimuksen kestoa koskevista perusteluista (riidanalaisen päätöksen 63–66 perustelukappale). Näissä olosuhteissa ja ottaen huomioon riidanalaisessa päätöksessä rikkomisen päättymisen osalta esitettyjen perustelujen ristiriitaisuuden, olettamaa, johon komissio on vedonnut, ei voida soveltaa nyt esillä olevassa asiassa, vaikka kantaja ei olekaan tuonut esiin mitään seikkaa sen osoittamiseksi, että kartelli päättyi vuoden 1989 lopussa.

302 Vaikka sellaisia erityisiä olosuhteita, joissa rikkomisen kestoa koskeva todistustaakka voitaisiin kääntää, voisi ilmetä (ks. vastaavasti yhdistetyt asiat T-25/95, T-26/95, T-30/95–T-32/95, T-34/95–T-39/95, T-42/95–T-46/95, T-48/95, T-50/95–T-65/95, T-68/95–T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95 ja T-104/95, Cimenteries CBR ym. v. komissio, tuomio 15.3.2000, Kok., s. II-491, 2801–2804 kohta), siitä ei nimittäin seuraa, että komissio voisi päätöksessä, jossa todetaan EY 81 artiklan 1 kohdan rikkominen, olla tuomatta esiin kilpailusääntöjen rikkomisen keston päättymisajankohtaa näytöllä tuettuna ja olla esittämättä kilpailusääntöjen rikkomisen kestoa koskevia tietoja, joita sillä mahdollisesti on.

303 Kaikesta edellä esitetystä seuraa, että komissio, jolla oli pääasiallinen todistustaakka, ei ole näyttänyt toteen, että kyseinen rikkominen oli jatkunut vuoden 1990 loppuun.

304 Näin ollen on katsottava, että kyseinen rikkominen oli tapahtunut vuosina 1987–1989 eikä vuosina 1987–1990. Riidanalaisen päätöksen 1 artikla on tämän johdosta kumottava, siltä osin kuin siinä todetaan, että kantaja on rikkonut EY 81 artiklaa osallistumalla noin vuodesta 1987 vähintään vuoden 1990 loppuun saakka markkinoiden jakamista koskevaan sopimukseen.

305 Näissä olosuhteissa riidanalaista päätöstä on muutettava niin, että kantajalle määrätyn sakon määrää alennetaan 25 prosentilla.

306 Sakon määrää on siten alennettava 750 000 eurolla.

Kolmas kanneperuste, joka koskee sitä, että komissio on virheellisesti ottanut huomioon raskauttavia olosuhteita

Asianosaisten lausumat

307 Kantajan mukaan komissio ei ole perustellut eikä osoittanut perustelluksi luonnehdintaa, jonka mukaan kantajan asema relevanteilla markkinoilla oli määräävä, joten tämä luonnehdinta on hylättävä.

308 Kantaja toteaa lisäksi, ettei riidanalaisessa päätöksessä näytetä toteen, että väitetty rikkominen oli tahallinen.

309 Komissio väittää, että riidanalaisen päätöksen 18 ja 22 perustelukappaleessa todetaan, että kantajalla oli määräävä markkina-asema, koska se oli Saksan ja yhteisön suurin tuottaja, jonka markkinaosuus oli Saksassa 52 prosenttia ja yhteisössä 60 prosenttia. Komission mukaan tätä perustelua arvioitaessa on otettava huomioon samana päivänä tehty päätös 91/299.

310 Komissio toteaa lisäksi, että rikkomisen tahallisuus mainitaan riidanalaisessa päätöksessä. Päätöksen 58 perustelukappaleesta nimittäin ilmenee, että osapuolet olivat täysin tietoisia siitä, että ne osallistuvat sopimukseen, jolla rajoitetaan kilpailua markkinoilla.

Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta

311 Aluksi on huomautettava, että riidanalaisen päätöksen 64 perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

”Kullekin tuottajalle määrättävän sakon suuruutta määritellessään komissio on ottanut huomioon Solvayn määräävään markkina-aseman johtavana tuottajana Saksassa ja yhteisössä. Solvay katsoi, että asemansa vuoksi sillä oli erityinen vastuu varmistaa markkinoiden ’vakaus’. CFK oli suhteellisen pieni kalsinoidun soodan tuottaja, mutta halukas kumppani salaiseen yhteistyöhön.”

312 Lisäksi riidanalaisen päätöksen 65 perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

”Rikkominen oli harkittua, ja molempien osapuolten on täytynyt olla tietoisia siitä, että niiden järjestelyt olivat ristiriidassa yhteisön oikeuden kanssa.”

313 Kantajan väitteestä, jonka mukaan komissio ei ole perustellut luonnehdintaa, jonka mukaan kantajan asema relevanteilla markkinoilla oli määräävä, on todettava seuraavaa.

314 Oikeuskäytännön mukaan määräävällä markkina-asemalla tarkoitetaan taloudellista valta-asemaa, jonka perusteella taloudellinen yksikkö voi estää toimivan kilpailun relevanteilla markkinoilla, koska se voi toimia huomattavan itsenäisesti suhteessa kilpailijoihinsa, asiakkaihinsa ja lopulta kuluttajiin. Taloudellinen yksikkö, jolla on yli 50 prosentin osuus markkinoista, olipa se sitten yksittäinen tai kollektiivinen yksikkö,

pystyy olemaan tällä tavoin itsenäinen (yhdistetyt asiat T-191/98 ja T-212/98–T-214/98, Atlantic Container Line ym. v. komissio, tuomio 30.9.2003, Kok., s. II-3275, 931 ja 932 kohta).

315 Komissio on riidanalaisessa päätöksessä todennut, että ”[kantaja] oli markkinajohtaja lähes 60 prosentin osuudellaan yhteisön kokonaismarkkinoista” (18 perustelukappale) ja että sen markkinaosuus oli ”Saksassa 52 prosenttia” (22 perustelukappale).

316 Kantajan väite, jonka mukaan riidanalaista päätöstä ei ole perusteltu kantajan määräävän markkina-aseman osalta, on näin ollen hylättävä.

317 Seuraavaksi on todettava, että jos kantaja esittää määräävän markkina-aseman puuttumista koskevan aineellisoikeudellisen kanneperusteen, tämä on jätettävä tutkimatta. Kantaja nimittäin tyytyy toteamaan seuraavaa:

”[Se] kehottaa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta ottamaan huomioon, mitä kanteessa, jonka [se] on tänään nostanut EY 82 artiklaan perustuvaa asiaa koskevasta päätöksestä, todetaan sen osalta, ettei sillä ollut määräävää asemaa huomioon otetuilla kalsinoidun soodan markkinoilla. Kantaja liittää tämän kanteen relevantit sivut tähän kannekirjelmään.”

318 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen oikeuskäytännössä on kuitenkin katsottu, että oikeusvarmuuden ja hyvän oikeudenhoidon takaamiseksi kanteen tutkittavaksi ottaminen edellyttää, että ne olennaiset tosiseikat ja oikeudelliset seikat, joihin kyseinen kanne perustuu, käyvät ilmi ainakin pääpiirteittäin itse kannekirjelmästä, kunhan ne on esitetty johdonmukaisesti ja ymmärrettävästi. Kannekirjelmää voidaan tukea ja täydentää tietyiltä osin viittaamalla sen liitteenä olevien asiakirjojen määrättyihin kohtiin, mutta viittaamalla yleisluonteisesti muihin asiakirjoihin, vaikka ne olisivatkin

kannekirjelmän liitteinä, ei voida korjata sitä, että kannekirjelmässä ei ole mainittu olennaisia seikkoja. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tehtävänä ei myöskään ole yrittää etsiä ja tunnistaa liitteistä perusteita, joihin kanteen voitaisiin katsoa perustuvan, koska liitteillä on puhtaasti todistuksellinen ja täydentävä tehtävä. Tällainen työjärjestyksen 44 artiklan 1 kohdan c alakohdan tulkinta koskee myös sellaisen vastauskirjelmän tutkittavaksi ottamisen edellytyksiä, jolla on työjärjestyksen 47 artiklan 1 kohdan mukaisesti tarkoitus täydentää kannekirjelmää (ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen edellä 25 kohdassa mainitussa PVC II -tapauksessa antama tuomio, 39 ja 40 kohta).

319 Kantajan väitteestä, jonka mukaan riidanalaisessa päätöksessä ei näytetä toteen väitetyn rikkomisen tahallisuutta eikä päätöstä ole tältä osin perusteltu, on esitettävä seuraavat huomautukset.

320 Vakiintuneessa oikeuskäytännössä on katsottu, ettei se, että EY:n perustamissopimuksen kilpailusääntöjen rikkomista voitaisiin pitää tahallisena, välttämättä edellytä, että yritys on ollut tietoinen kilpailun rajoittamisesta, vaan riittää, ettei yritys voinut olla tietämättä, että moititun käyttäytymisen tarkoituksena oli kilpailun rajoittaminen, eikä sillä, oliko yritys tietoinen EY 81 artiklan rikkomisesta, ole merkitystä (ks. edellä 280 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat Brasserie nationale ym. v. komissio, tuomion 155 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

321 Kun huomioon otetaan tämä oikeuskäytäntö ja kun olemassa on markkinoiden jakamista koskeva sopimus, kantaja ei voinut olla tietämättä, että kyseisen sopimuksen tarkoituksena oli kilpailun rajoittaminen, joten rikkominen oli tahallinen.

322 Lisäksi on todettava, että riidanalaista päätöstä on tältä osin perusteltu riittävästi. Komissio on nimittäin todennut riidanalaisen päätöksen 57 ja 58 perustelukappaleessa, että kyseisen sopimuksen tarkoituksena oli kilpailun rajoittaminen ja että ”[t]arkoituksena oli selvästi luoda keinotekoisesti vakaat markkinaolosuhteet”. Lisäksi komissio on todennut riidanalaisen päätöksen 65 perustelukappaleessa, että molempien osapuolten on täytynyt olla tietoisia siitä, että niiden järjestelyt olivat ristiriidassa yhteisön oikeuden kanssa.

323 Komissio on näin ollen perustellut riidanalaista päätöstä oikeudellisesti riittävällä tavalla.

324 On lisättävä, että on poissuljettua, että kantaja olisi voinut löytää puuttuvista alavihoista seikkoja, jotka olisivat olleet hyödyllisiä sen puolustuksen kannalta näiltä osin.

325 On nimittäin todettava yhtäältä, että koska kantajan määräävän markkina-aseman olemassaolo oli todettu pääasiallisesti kantajan markkinaosuuden perusteella, minkään seikan perusteella ei voida olettaa, että kantaja olisi voinut löytää puuttuvista alavihoista asiakirjoja, jotka osoittaisivat vääräksi toteamuksen, että kantajalla oli määräävä asema kalsinoidun soodan markkinoilla (ks. vastaavasti edellä 17 kohdassa mainittu ICI II -tapaus, tuomion 61 kohta).

326 Lisäksi on todettava rikkomisen tahallisuuden osalta, että on suljettu pois, että kantaja olisi voinut löytää kadonneista alavihoista puolustuksensa kannalta hyödyllisiä asiakirjoja, koska ei ole välttämätöntä, että yritys on tietoinen EY 81 artiklan rikkomisesta.

327 Kolmas kanneperuste on näin ollen hylättävä.

Neljäs kanneperuste, joka koskee lieventävien olosuhteiden olemassaoloa

328 Neljännessä kanneperusteessa on kaksi osaa, joista ensimmäinen koskee kantajan yhteistyötä komission kanssa ja toinen kilpailuun kohdistuvan vaikutuksen puuttumista.

Kanneperusteen ensimmäinen osa, joka koskee kantajan yhteistyötä komission kanssa

329 Kantaja väittää harjoittaneensa tutkinnan aikana yhteistyötä sekä komission sen toimitiloissa tekemien tarkastuskäyntien yhteydessä että vastatessaan komission tietojensaantipyyntöihin.

330 Asetuksen N:o 17 11 artiklassa, jonka otsikko on Tietojensaantipyynnöt, säädetään seuraavaa:

”4. Velvollisuus pyydettyjen tietojen antamiseen on yritysten omistajilla tai heidän edustajillaan sekä oikeushenkilöiden, yhtiöiden tai oikeuskelpoisuutta vailla olevien yhteenliittymien osalta henkilöillä, joilla lain tai sääntöjen mukaan on kelpoisuus edustaa niitä.

5. Jos yritys tai yritysten yhteenliittymä ei anna pyydettyjä tietoja komission asettamassa määräajassa tai se antaa puutteellisia tietoja, komission on päätöksellään vaadittava tietojen antamista. Päätöksessä on yksilöitävä pyydetyt tiedot, asetettava aiheellinen määräaika tietojen antamista varten sekä ilmoitettava 15 artiklan 1 kohdan b alakohdassa ja 16 artiklan 1 kohdan c alakohdassa säädetyistä seuraamuksista sekä oikeudesta hakea muutosta päätökseen yhteisön tuomioistuimelta.”

331 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan sellainen tutkinnassa harjoitettu yhteistyö, joka ei ylitä sitä, mikä perustuu asetuksen N:o 17 11 artiklan 4 ja 5 kohdan nojalla yrityksille kuuluviin velvollisuuksiin, ei oikeuta sakon määrän alentamiseen (asia T-12/89, Solvay v. komissio, tuomio 10.3.1992, Kok., s. II-907, 341 ja 342 kohta ja asia T-241/01, Scandinavian Airlines System v. komissio, tuomio 18.7.2005, Kok., s. II-2917, 218 kohta). Sakon alentaminen on sitä vastoin perusteltua, jos yritys on toimittanut tietoja, jotka ylittävät huomattavasti sen, mitä komissio voi vaatia asetuksen N:o 17 11 artiklan nojalla (asia T-230/00, Daesang ja Sewon Europe v. komissio, tuomio 9.7.2003, Kok., s. II-2733, 137 kohta).

332 Nyt esillä olevassa asiassa kantaja kuitenkin tyytyy väittämään, että se on vastannut sille osoitettuihin tietojensaantipyyntöihin. Koska tällainen toiminta kuuluu kantajalla olevien velvollisuuksien piiriin, se ei voi olla lieventävä olosuhde.

333 Sen yhteistyön osalta, jota kantaja väittää harjoittaneensa komission kanssa kantajan toimitiloissa tehtyjen tarkastuskäyntien aikana, on todettava, että myös tällainen toiminta kuuluu yrityksen velvollisuuksien piiriin, eikä se voi olla lieventävä olosuhde.

334 Neljännen kanneperusteen ensimmäinen osa on siten hylättävä.

Kanneperusteen toinen osa, joka koskee kilpailuun kohdistuvan vaikutuksen puuttumista

335 Kantaja väittää, että komission olisi pitänyt ottaa huomioon, ettei väitetty sopimus vaikuttanut kilpailuun, koska kyseessä olleet määrät olivat vähäisiä.

336 Tältä osin riittää, kun todetaan, että kantajan ja CFK:n sopimuksen, jonka kohteena oli noin 16,57 prosentin osuus Saksan markkinoista, ei voida katsoa koskeneen vähäisiä määriä (ks. edellä 218 ja 219 kohta).

337 Kantajan väite, joka ei perustu tosiseikkoihin, on näin ollen hylättävä.

338 Neljännen kanneperusteen toinen osa ja näin ollen neljäs kanneperuste on siten hylättävä.

Viides kanneperuste, joka koskee sakon suhteettomuutta erityisesti ajan kuluminen huomioon ottaen

339 Kantajan mukaan komission olisi pitänyt ottaa huomioon, että väitetyn rikkomisen päättymisestä on kulunut yli yksitoista vuotta. Kantaja ihmettelee, missä määrin sakon rankaiseva ja ehkäisevä luonne on ”ajankohtainen”, kun kantaja on mukauttanut myyntipolitiikkaansa komission vaatimusten mukaisesti. Kantaja ei myöskään ymmärrä, millä voitaisiin perustella sakon ehkäisevää vaikutusta kolmansiin yrityksiin nähden.

340 Tältä osin on muistutettava komission katsoneen perustellusti, että rikkominen, josta kantajaa moitittiin, oli ”vakava”. Komissio on riidanalaisen päätöksen 62 perustelukappaleessa todennut erityisesti, että markkinoiden jakamisesta tehdyt sopimukset ovat omiaan rajoittamaan huomattavasti kilpailua ja että tarkasteltavana olevassa tapauksessa osapuolet olivat rajoittaneet keskinäistä kilpailuaan järjestelyllä, jonka tarkoituksena oli luoda keinotekoisesti vakaat markkinaolosuhteet.

341 Näin ollen komissio saattoi perustellusti määrätä kantajalle sakon.

342 Lisähuomautuksena on todettava, että vaikka sakkojen laskentaa koskevia suuntaviivoja ei voida soveltaa nyt esillä olevassa asiassa, niissä määrätään, että ”vakavien” rikkomisten osalta sakkoa laskettaessa mahdollisen perusmäärän laskentapohja on 1–20 miljoonaa euroa.

343 Ajan kulumisesta on todettava, että ensimmäistä kanneperustetta tutkittaessa on ilmennyt, että komissio on nyt käsiteltävänä olevassa asiassa noudattanut asetuksen N:o 2988/74 säännöksiä sekä käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevaa periaatetta. Komissiota ei näin ollen voida arvostella siitä, että se olisi viivytellyt riidanalaisen päätöksen tekemistä.

344 Seuraavaksi on todettava oikeuskäytännöstä ilmenevän, että kun komissio määrittää kilpailuoikeuden rikkomisen johdosta määrättävien sakkojen suuruutta, sen on otettava huomioon paitsi rikkomisen vakavuus ja asian erityisolosuhteet myös se asiayhteys, johon kyseinen rikkominen sijoittuu, ja huolehdittava siitä, että sen toiminnalla on ehkäisevä vaikutus erityisesti, kun on kyse rikkomisista, jotka ovat erityisen haitallisia yhteisön tavoitteiden toteuttamisen kannalta (edellä 290 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat Musique Diffusion française ym. v. komissio, tuomion 106 kohta ja asia T-279/02, Degussa v. komissio, tuomio 5.4.2006, Kok., s. II-897, 272 kohta).

345 Tämän vuoksi on todettava, että vaikka sakko määrättäisiin uudelleen tietyn ajan kuluttua, se ei voi menettää rankaisevaa ja ehkäisevää luonnettaan, jos on näytetty toteen, että asianomainen yritys on rikkonut kilpailuoikeutta erityisesti syyllistymällä vakavaan rikkomiseen, kuten nyt esillä olevassa asiassa.

346 Viides kanneperuste on näin ollen hylättävä.

347 Yhteenvetona on todettava, että riidanalainen päätös on kumottava, siltä osin kuin siinä katsotaan virheellisesti, että rikkominen kesti noin vuodesta 1987 vuoden 1990 loppuun.

348 Kantajalle määrätyn sakon määräksi on tämän johdosta vahvistettava 2,25 miljoonaa euroa.

Oikeudenkäyntikulut

349 Työjärjestyksen 87 artiklan 3 kohdassa määrätään, että jos asiassa osa vaatimuksista ratkaistaan toisen asianosaisen ja osa toisen asianosaisen hyväksi, unionin yleinen tuomioistuin voi määrätä oikeudenkäyntikulut jaettaviksi asianosaisten kesken tai määrätä, että kukin vastaa omista kuluistaan.

350 Nyt esillä olevassa asiassa kantajan vaatimukset on todettu osittain perustelluiksi. Unionin yleinen tuomioistuin katsoo, että tämän asian olosuhteissa on oikeudenmukaista päättää, että kantaja vastaa kolmesta neljäsosasta omia oikeudenkäyntikulujaan ja sen on korvattava kolme neljäsosaa komission oikeudenkäyntikuluista ja että komissio vastaa yhdestä neljäsosasta omia oikeudenkäyntikulujaan ja sen on korvattava yksi neljäsosa kantajan oikeudenkäyntikuluista.

Näillä perusteilla

UNIONIN YLEINEN TUOMIOISTUIN

on ratkaissut asian seuraavasti:

1) [EY] 81 artiklan mukaisesta menettelystä (asia COMP/33.133–B: kalsinoitu sooda – Solvay, CFK) 13.12.2000 tehdyn komission päätöksen 2003/5/EY 1 artikla kumotaan, siltä osin kuin siinä todetaan, että Solvay SA on rikkonut EY 81 artiklaa vuonna 1990.

2) Solvaylle määrätyn sakon määräksi vahvistetaan 2,25 miljoonaa euroa.

3) Kanne hylätään muilta osin.

4) Kantaja vastaa kolmesta neljäsosasta omia oikeudenkäyntikulujaan, ja se velvoitetaan korvaamaan kolme neljäsosaa Euroopan komission oikeudenkäyntikuluista.

5) Komissio vastaa yhdestä neljäsosasta omia oikeudenkäyntikulujaan, ja se velvoitetaan korvaamaan yksi neljäsosa kantajan oikeudenkäyntikuluista.

Meij Vadapalas Dittrich

Julistettiin Luxemburgissa 17 päivänä joulukuuta 2009.

Allekirjoitukset

Sisällys

Asian tausta . . . . . II - 4794

Oikeudenkäyntimenettely . . . . . II - 4804

Asianosaisten vaatimukset . . . . . II - 4809

Oikeudellinen arviointi . . . . . II - 4810

1. Riidanalaisen päätöksen kumoamista koskevat vaatimukset . . . . . II - 4810

Ensimmäinen kanneperuste, joka koskee ajan kulumista . . . . . II - 4811

Kanneperusteen ensimmäinen osa, joka koskee vanhentumista koskevien sääntöjen virheellistä soveltamista . . . . . II - 4811

– Asianosaisten lausumat . . . . . II - 4811

– Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta . . . . . II - 4813

Kanneperusteen toinen osa, joka koskee käsittelyaikojen kohtuullisuutta koskevan periaatteen loukkaamista . . . . . II - 4818

– Asianosaisten lausumat . . . . . II - 4818

– Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta . . . . . II - 4820

Toinen kanneperuste, joka koskee olennaisten menettelymääräysten rikkomista . . . . II - 4825

Kanneperusteen ensimmäinen osa, joka koskee kollegisen päätöksenteon periaatteen loukkaamista . . . . . II - 4826

– Asianosaisten lausumat . . . . . II - 4826

– Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta . . . . . II - 4827

Kanneperusteen toinen osa, joka koskee oikeusvarmuuden periaatteen loukkaamista II - 4829

– Asianosaisten lausumat . . . . . II - 4829

– Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta . . . . . II - 4830

Kanneperusteen kolmas osa, jonka mukaan kantajan oikeutta tulla kuulluksi uudelleen on loukattu . . . . . II - 4833

– Asianosaisten lausumat . . . . . II - 4833

– Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta . . . . . II - 4835

Kanneperusteen neljäs osa, joka koskee sitä, ettei kilpailunrajoituksia ja määräävää markkina-asemaa käsittelevää neuvoa-antavaa komiteaa kuultu uudelleen . . . . . II - 4837

– Asianosaisten lausumat . . . . . II - 4837

– Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta . . . . . II - 4838

Kanneperusteen viides osa, joka koskee kilpailunrajoituksia ja määräävää markkina-asemaa käsittelevän neuvoa-antavan komitean sääntöjenvastaista kokoonpanoa . . II - 4840

– Asianosaisten lausumat . . . . . II - 4840

– Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta . . . . . II - 4840

Kanneperusteen seitsemäs osa, jonka mukaan puolueettomuusperiaatetta, hyvän hallinnon periaatetta ja suhteellisuusperiaatetta on loukattu . . . . . II - 4841

– Asianosaisten lausumat . . . . . II - 4841

– Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta . . . . . II - 4842

Kolmas kanneperuste, joka koskee jäsenvaltioiden väliseen kauppaan kohdistuvan vaikutuksen puuttumista . . . . . II - 4843

Asianosaisten lausumat . . . . . II - 4843

Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta . . . . . II - 4845

Neljäs kanneperuste, joka koskee asiakirjavihkoon tutustumista koskevan oikeuden loukkaamista . . . . . II - 4848

Kanneperusteen ensimmäinen osa, joka koskee sitä, että niiden asiakirjavihkoon sisältyvien asiakirjojen joukossa, joihin kantaja sai tutustua prosessinjohtotoimenpiteiden yhteydessä, oli puolustuksen kannalta hyödyllisiä asiakirjoja . . . . . II - 4850

– Asianosaisten lausumat . . . . . II - 4850

– Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta . . . . . II - 4851

Kanneperusteen toinen osa, joka koskee sitä, ettei kantaja saanut tutustua koko asiakirjavihkoon . . . . . II - 4852

– Asianosaisten lausumat . . . . . II - 4852

– Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta . . . . . II - 4853

2. Sakon poistamista tai alentamista koskevat vaatimukset . . . . . II - 4859

Ensimmäinen kanneperuste, joka koskee rikkomisen vakavuuden virheellistä arviointia II - 4859

Asianosaisten lausumat . . . . . II - 4859

Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta . . . . . II - 4860

Toinen kanneperuste, joka koskee rikkomisen keston virheellistä arviointia . . . . . II - 4864

Asianosaisten lausumat . . . . . II - 4864

Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta . . . . . II - 4865

Kolmas kanneperuste, joka koskee sitä, että komissio on virheellisesti ottanut huomioon raskauttavia olosuhteita . . . . . II - 4869

Asianosaisten lausumat . . . . . II - 4869

Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta . . . . . II - 4870

Neljäs kanneperuste, joka koskee lieventävien olosuhteiden olemassaoloa . . . . . II - 4873

Kanneperusteen ensimmäinen osa, joka koskee kantajan yhteistyötä komission kanssa . . . . . II - 4874

Kanneperusteen toinen osa, joka koskee kilpailuun kohdistuvan vaikutuksen puuttumista . . . . . II - 4875

Viides kanneperuste, joka koskee sakon suhteettomuutta erityisesti ajan kuluminen huomioon ottaen . . . . . II - 4876

Oikeudenkäyntikulut . . . . . II - 4878